

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

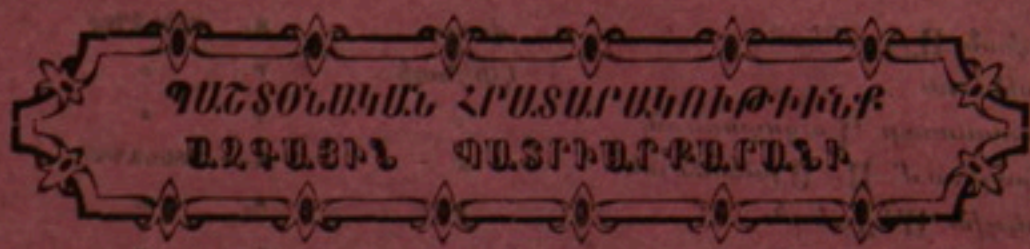
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1875 ԱՄԻՆ

ՆԻՍ ԻԱ,

12 ՄԱՐՏ 1876

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

1876

ՄԱՍԻՆ ԳԻՒՄՆ

Ստեփան Թրքմենյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Ռուսիկյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Գրիգորյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Համբարձումի Ս. Ստեփանյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Գարեգին Թեղեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Պողոս Պանասյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ԶԵՆՆԱԿԱՆ ԳԻՒՄՆ

Տ. Խորեն Արքեպիսկոպոս Կար-Պէլ	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Տ. Յովհաննէս Ք. Մկրտչ	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Կարսի Արքեպիսկոպոս	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ՄԱՍԻՆ ԳԻՒՄՆ

Տեղրան Կուսման	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Գեորգ Ստեփանյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Սարգիս Կարսի շէրտանյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ՄԱՍԻՆ ԳԻՒՄՆ

Գրիգորյան Վազարսեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Բարսեղ Հայանյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ՀԱՄԱՐԱԿԱՆ ԳԻՒՄՆ

Ստեփան Պէլիկեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Յովհաննէս Կասեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Ամեն Միքայէլեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ՍԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Սարգիս Ալիբեկեան Տիրի	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Տեղրան Կարսի շէրտանյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Օղակն Խոստանյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ԻՐԱՆԱՍՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Տ. Մատթէոս Վ. Խոստանյան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Տ. Գրիգոր Ք. Ալիկեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Սիմեոնիս Մանուկեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ՆԱԽԱԶԵՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Կարապետ Կապույտեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Յովսէփ Մաղպուսեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Ստեփան Փարսեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ԽԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Խաչատուր Մխարբեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Կարապետ Խիլիկեան	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ
Յարութիւն Մեղիկեան-Գալի	Լիվնաթ	Ք. ԲՅՆԱԳՅԷ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ՔԱՅՈՒՄ 1873 ԱՄԻՆ

ՆԻՍ ԻԱ.

12 Մ Ա Ր Ց 1876

ՆԱԽԱԶԱՆ. — ԱՄԵՆ. Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԿ ՀԱՅՐ ԱՏԵՆԱՊԵՑ. — ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՇԱ ԱՍԻԱՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄՆԸ

ԿԵՐԴՈՒՄԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄՆԸ	22. Գեորգ Ստեփանյան	Իսկիստար Ս. Կարապետ
ԵՆԵՂԵՑԱՆՔ	23. Խաչիկ Մանուկեան	Բ. 2 49. Միշրան Պաշտօնաբեր
1. Խորեն Արքեպիսկոպոս Կար-Պէլ	24. Կարապետ Ազարսեան	Բ. 2 50. Յովհաննէս Ճիւղեան
2. Կարապետ Խոսիկ Սեբեոսեան	25. Համբարձումի Մաղպուսեան	51. Նիկողոս Աւանանյան
3. Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեանց	26. Միսա Գալստիանյան	52. Տեղրան Փարսեան
4. Գարեգին Ք. Թարսեան	27. Յովհաննէս Ստեփանյան	Բ. 2 (Գ. Վիճակ)
5. Խորեն Ք. Կիւրճեանց	28. Յովհաննէս Պոլսեան	Բ. 2 Բերս
6. Հմ-չեան Ք. Գրիգորեան	29. Յովհաննէս Ստեփանյան	Բ. 2 58. Արիկ Ռեճեան
7. Մատթէոս Ք. Խոստանյան	30. Ն. Մաղպուսեան Տորթոբ	Բ. 2 54. Գրիգոր Ալիբեկեան
8. Յովհաննէս Ք. Փարսեան	31. Պողոս Պանասեան	35. Մարտիրոս Յ. Տիրիկեան
9. Ներսէս Ք. Արսեան	32. Պետրոս Քիլիկեան	Բ. 56. Միքայէլ Մանուկեան
10. Պողոս Ք. Ստեփանյան	33. Ռուբինեան	57. Նշան Բազադեան
11. Եղիշ Ք. Ազարսեան	34. Մարգար Ազարսեան	58. Ստեփան Խոստանյան
12. Արքեպիսկոպոս Մատթէոսեան	35. Աստուկ Ազար	59. Տեղրան Մ. Երսիկեան
13. Գրիգոր Արքեպիսկոպոս	36. Աննիքեթիկ Մանուկեան	Բ. 2 60.
14. Գրիգոր Ալիկեան	37. Փէլաքեան Տորթոբ	61.
15. Խորեն Փիլիպոսեան	(Բ. Վիճակ)	Գաւրն Կարս
16. Յարութիւն Սեբեոսեան	Պիլիկեան	62.
17. Յովհաննէս Մկրտչեան	38. Բարսեղ Հայանյան	Բ. 2 Միքայէլ
18. Սարգիս Ստեփանյան	39. Կարապետ Ս. Խիլիկեան	63. Կարապետ Պ. Պէրեանց
19. Աստուկ Տ. Մարգարեան	40. Յարութիւն Մարտիրոսեան	Բ. 2 64. Յակոբ Կոստանյան
20. ԱՆՈՒՐԱՆՔ	Ելեկիզար	65. Յակոբ Պ. Նորասեան
(Ա. Վիճակ)	41. Խաչատուր Վազարսեան	Բ. 2 66. Յովհաննէս Ազարսեան
Գաւրնայիտ, Կիլիկի Կարս և	42. Կարապետ Գ. Փարսեան	Բ. 2 67. Տեղրան Կոստանյան
Գաւրնայիտի դարս	43. Մարտիկ Յիլիկեան	Պիլիկեան և Գարսիս
21. Գրիգոր Պէրեանց	44. Իսկիստար Ս. Խաչ	Բ. 2 38. Յարութիւն Միշրան-Գալի
Բ. Բարսեղյան թիւն առաջին	45. Յովհաննէս Կասեան	(Գ. Վիճակ)
Բ. 2 Բարսեղյան թիւն երկրորդ	46. Յովսէփ Ս. Մաղպուսեան	Բ. 2 Գաւրն և Իճարիէ
Բ. 3 Բարսեղյան թիւն քանադար պատճառ	47. Աննիքեթիկ Պանասեան	69. Յովհաննէս Կասեան
Հ. Հրաժարեալ	48. Ստեփան Արսեան	70. Ստեփան Պէլիկեան

Գատրցիոյ	ԳԱՆԱԲԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ	Մուշ
71. Կորստեան Կապուցեան	Կորսի	121. Ստեփան Պ. Պ. Փարսադեանց
72. Մկրտիչ Մուրառեան	Բ. Պ 101. Մանուկ Աղաճեան	Տիվրիզ
Եսայիցայի	Քեօրանի	122.
73. Յակոբ Աջափնեան	102	Չկրան և Մարտ
Երևանապէս Մանարից	Աղրիանուպոլիս	123.
74. Օգոստէ Խաճատեան	103. Ռուբէն Կիւմիս շիւրապեան	Բ. 2
Թօլմալի	Երևանից	124. Մկրտիչ Կիւմեան
75.	104. Տիգրան Կիւմիս շիւրապեան	Բ. 2
Կրուպ Ս. Եղիս և Ս. Սասնախան	Սիւն	125.
76. Գարեգին Յ. Մելիքեան	105. Պետրոս Մխարցեան	Բ. 2
Գարուն շիւն	Չարանիսար	126. Թաղևոս Թալբեան
77. Աստիա Ինչուպաշեան	106.	Վան
Հասար և Պոյաճի գիւղ	Արարկեր	127. Արման Մարտապեան
78. Յովհաննէս Կուրեան	107. Կորստեան Խաչիկեան	Աղրանար
Եր գիւղ և Սրբեհիս	Բաղիշ	128.
79. Ղազար Հովսեփեան	108	Հալեպ և Այերապ
Պարտա	Պարտա	129.
80. Աստուր Գուշատեան	109. Գրիգորոս Գաղարեան	Սիւրապոլիս
81. Մկրտիչ Գ. Կուրեան	Երզնկի	130. Մկրտիչ Մելիքեան
82. Յովհաննէս Կրկնեան	110. Մեղքեան Հարսեան	Բ. 2
Քարանկեանի	Անախ	131.
83. Յարութեան Չիլիքեան	111. Համբարձում Ալանեան	Կարս
84. Յարութեան Գ. Տառեան	Բարս	132. Արթուր Յ. Այվազեան
(Ե. Վիճակ)	112. Յովհաննէս Աղապեան	Չմկիւմազ
Սանարիս	Երզնիս	133. Համբարձում Սարգիսեան
85. Ալեկեան Պէլիքեան	113. Յակոբ Խիթեան	Գարսոլիս
86. Ա. Կարա Գորիեան	Մանչրի	134.
87. Եղիազար Մելիքեան	114.	Աստիա
88. Մեան Ճափնափեան	115.	Սրբից
89. Յակոբ Քաղապեան	Հանրե	135.
90. Յակոբ Աստեան	116.	Արարկ
91. Նազարէթ Կապուցեան	Երզնկա և Բարեղ	136. Մատթէոս Աղրապեան
92.	117. Տիգրան Գ. Սիւնեան	Երզնիս
93.	Թ. քիւրաղ	137. Լուսինի Պաշտեան
94.	118. Տիգրան Գ. Սիւնեան	Մարտիս
Խապիցի	Կիւարիս	138.
95. Ա. Կար և Ալթուն Տիւրի	119. Մատթէոս Մ. Այվազեան	Իզմիր
96. Խաչատուր Պ. Մխարցեան	Խարբեր	139.
97. Ռիթմոս Պիլիքեան	120. Յովհաննէս Կաղանկեան	Եզրպոստ
98. Սարգիս Արարեան	120.	
99. Սարգիս Արարեան		
100. Արման Սիլվան		

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Մեղեղ տեղեկագիրք խառն յանձնախումբի 'ի վերայ պիւտլ առաջարկութեանց Սրբազան Պատրիարք Հօր :
 Բ. վերաքննութիւն Սանճաղարեան . — վիճարանորին Բ. յորումոյ վրայ , որ է Թաղախան մասնախարարեան կազմակերպութիւն :

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ատեանը բացուեցաւ ժամը 7 1/2 ին 'ի ներկայութեան 46 երեսփոխանաց , որոց թիւն 'ի վերջոյ յանդեցաւ 68 ի :

Չ.

Բեղունեւորին ետարդ 2 երեսփոխան ստեղծուեցան ,

Ատեանացեալ փաշան հրատարակեց երեսփոխանները՝ նախորդ ժ. և Ի. նիստերու ստեղծուող զրոյթեանց վրայ զխտորութիւն և թէ՛ անինքնակ :

ԽՕՃԱՍՍԵՐԵԱՆ Օ. ԷՅ. — Նիստ ժ. և Երև 395 և սիւնակ Բ. 'ի գոտաւստեան Արարեան Պատրիարք Հօր բաժն խօսքս սրահա արձանադրուած է : Եւ ըստ էի որ՝ « Արարեանը երեսփոխան միանգամայն Պատրիարք է այնպէս ինչպէս որ է Ատեանացեալ Ստեփան փաշան , երեսփոխան միանգամայն Ատեանացեալ » :

Պարձեալ նոյն խօսքիս մէջ 'ի սրտաւստեան Սրբազան Պատրիարք Հօր այն խօսքին թէ՛ « խեղճ չհասած բաներուն համար ս'եր զի մե՛՛ » , և ըստ էի որ՝ « ըստ Սանճաղարեան » :

Թեան նոյն վարչութեան Արժանեան և Բարաբարեան ժողովոյ պիտի զիտէ , իսկ երբ անձանաճայնութիւն ծագի ժողովոյ և իր մէջ , այն առան Ս. Պաղային ժողովոյ պիտի զիտէ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՅ. — Նիստ ժ. և Երև 374. Բ. սիւնակ . Ատեանացեալ փաշային խօսքին վերջն իմ անեցած խօսքս նշանակուած է , որ պիտի ըլլայ , « ժողովին մէջ ըստ խօսքի մը աչքին՝ ալ ժողովն է , և անին երեսփոխան իրաւունք անի զոյն ուղղելու , ինչպէս եղած է ցարդ . և ինչպէս ներքին կանոնադրեալ ալ կրտէ՛ տանադրութեան անճիշդ երեսփոխաններուն վրայ զխտորութիւնը կըլլան . ևս ալ նոյնն բրի » :

Նոյն նիստ երև 390 , Ա. սիւնակ , իմ հարցմանցս վերջին մասն այսպէս պիտի ըլլայ , « սեւորը ճիւղանիլի միլիոնիլի միւստիլիլի իմ մէջէ սկընթիլի կողարը » :

Նոյն նիստ երև 397 Բ. սիւնակ , հոս խօսք մ'ունիմ , որ ընտ է նշանակուած . Երեսփոխան Տիգրան Կիլիկեան կարն անիլի ըստ ստալարիլի յանձնաժողով մ'անուսնել և անոր յանձնել որ Սրբազան Հօր բերածները բննէ , որն առաջարկութիւն և որն հարցում ըլլալ , և թէ որն Ս. Պաղային ժողովն կը վերաբերի և որն վարչութեան , ասոնց անկան

զրոյ իւր զխաղաղութեան տեղեկագիրը մատուցանէ ժողովիս : Եւ այս յանձնաժողովն համարուող առաջարկեցին նոյն իսկ այն անձինքն՝ որ ըսկիցրէն ՚ի վեր յանձնաժողով մը կազմեալու առաջարկութիւնը կրնին : Աղբարեկեան : Աղբար : Բազմաբան և այլ էֆէնտիներն :

ՔԱՋԱՋԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Նիստ ի. երես 418. զառաական ընտրութեանց վերաբերեալ Հրահանգի մասին իմ ըսած խօսքս չէ արձանագրուած, որ սխալ ըլլայ : Հրահանգին մէջ ըսուած է որ եթէ ժողովրդեան կողմէն զխաղաղութեան հարկ չմտար, առաջին քուէարկութեան նէն առաւել քուէ շահողները յաջորդաբար կընտրուին : Ըստ իմ՝ այս բացատրութիւնները Սահմանադրութեան ընտրական օրինաց համաձայն չերևնալուն, իմաստ փոփոխելի է որ այն կէտերը Հրահանգէն վերնան :

Ուրիչ զխաղաղութիւն ընող չըլլալով՝ երկու ատենադրութիւններն ալ քուէի գրուեցան և ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱՆ Ժողովն, հանգերձ վերջիչեալ զխաղաղութեանը :

2.

Բացակայութիւն

Ատենապետ փառան՝ անձնական տկարութեան արտաճառու բացակայ մնալին գրով աղբաւնող բանի մի երեսօրեանաց անունները ծանուցանելով, որք են՝

- Տ. Յարութիւն բահանց Սերտրեան
 - Կարապետ էֆէնտի Փոսխաղեան
 - Մկրտիչ » Լատեան
 - Միսոս » Հաֆնաֆեան
 - Տիգրան » Ամանեան
- Նշանակել տուաւ ներկայութեան առևանգին մէջ :

3.

Հրամարական

Ատենապետ փառան՝ Կալուածոց զխանի

անդամ Հարսեան Բարսեղ էֆ. ի կողմէն նոյն զխանի անդամակցութենէ հրամարագիր եկած ըլլալը յայտնելով՝ ժողովն ներկայացուց : Եւ

Յիշեալ հրամարագիրը կարգացուեցաւ որ է՝
Ատենապետի Երրազան Հայր

Ի սրտասիրանի մարտ մէկ թուով Չերդ Բարձր Երրազնութեան հրախրագրոյն կը փութամ՝ ներկայիս ՚ի յուշ անել Չերդ Ատենապետութեան թէ արդէն դէպ ՚ի Երրազոս զնորութեանս աթիլս յունիս 11 թիս գրովս բացարձակ հրամարագրուած էի կալուածոց զխանի անդամակցութեան արտոճելն : Ստիպոյն այս անդամ՝ կրնին հրաւեր ընդունելով կը ցատիմ որ անձնական գրաւմանցս ծանրութիւնը չներկր ինձ ընդունիլ այն պաշտօնն :

Ուստի այս մասին իմ խոնարհ հրամարագր երկրորդելով և այս աթիլս իմ ատենապետին մեծարանոցս հաւատարմը մատուցանելով :

6 մարտ 1876
Մնամ
Չերդ Բարձր Երրազնութեան
ատենախոնարհ ծառայ
ԲԱՐՍԵՂ, ՀԱԼԱՃԵԱՆ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Եթէ այս հրամարականի մասին խօսք ուղղ չիոյ՝ քուէի կըղենամ :

ԷՆԲՍԷԲՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ասիկ առաջ ալ զխաններու անդամակցութենէ հրամարագր եղաւ բոց չընդունուեցաւ : չկրնամ ըլլալ որ այս ալ չընդունաի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ինչո՞ւ չէ ժողովը զխան : ուղէ նէ չընդունիր :

Չայս բերով Ատենապետ փառան քուէի գրաւ Հարսեան էֆէնտի կալուածոց զխանի անդամակցութենէ հրամարականը որ միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱՆ Ժողովն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ուրեմն Հարսեան էֆէնտիին պէտք է գրաւ ժողովին որչաւը :

4.

Տեղեկագիր Կալուածոց և Նախաձեռնութեան միացեալ զխանաց ի վերայ առաջարկութեան

Խաան ժողովոյ վասն քոյից վանական եկեղեցիականաց յետ մանու եոցին :

Ատենապետ Փառան Նախարարնից զխաններէն անոնց Աղբ. Ժողովէն յանձնարարեալ այլ և այլ խնդրոց վրայոք տեղեկագրեր եկած ըլլալը ծանուցանելէ ետև, նախ Կալուածոց և Նախաձեռնութեան միացեալ զխանաց տեղեկագիրը ներկայացուց, որ կարգացուեցաւ, և ահաւասիկ :

Ատենապետի Երրազան Հայր
Նախադահ Աղբ. Ժողովոյ

Կալուածոց և Նախաձեռնութեան միացեալ զխանքս Աղբ. Վարչութեան Խաան ժողովոյ կողմէն 16 մայիս 1875 թուականու մատուցեալ առաջարկութիւնը նկատողութեան առնելով և անոր կարեւորութիւնը անանելով կաւաւարկեան Աղբ. Ժողովոյ՝ ու շարքութեանս առնուլ զայն Սահմանադրութեան վերաբնութեան աթիլս, և կյարեն Սահմանադրութեան վանձրէից զխոյն մէջ յաւերուլ սա. օրանքի մը միւսարան եկեղեցականին զոյքը յետ մահուան նոսրս՝ իւր վանքին կը կալուածանի, և ժառանգորդը իրաւունք չունին զայն արհանջելու :

Անդամք Կալուածոց զխանին
Ատենապետ՝ Ք. Կարապետեան
Յովսէփեան Սեփարեան
Անդամք Նախաձեռնութեան զխանին
Ատենապետ՝ Կ. Ք. Շահարագ
Ս. Պ. Պ. Փոսխաղեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Կհարցունեմ ժողովին թէ՛ կողմէ՞ այս տեղեկագիրը վիճարանութեան նիւթ ընել այժմէն, և վճիւս ՚ը տալ վարչութեան Խաան ժողովոյ ըրած առաջարկութեան մասին : Տեղեկագրին կարգացութիւնը ծանր բան մը չէ. յօղուած մը ներկայացնելով՝ շերտ վանքից զխոյն վերաբնութեան համինք, նոյն յօղուածն աւելցնենք կրնէ :

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Կառաջարկեմ որ այս կէտին բնութիւնը Սահմանադրութեան վանձրէից զխոյն վերաբնութեան առնելն վերաւարտի :

2ԱՅՆԵՐ. — Կկրկնեմք այն առաջարկութիւնը :

Պիտանն անվճարաբար քուէի գրաւ Օղբէն էֆէնտիի առաջարկութիւնը, որ միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱՆ :

5.

Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան զխանի վասն այլ և այլ խնդրոց

Այս տեղեկագիրն ալ կարգացուեցաւ որ է՝

Ատենապետի Երրազան Հայր
Նախադահ Աղբային Ժողովոյ
Նախաձեռնութեան զխանս Աղբային ժողովէն ՚ի նախարարնութիւն յղեալ հետեւեալ խոնդիրները նկատողութեան առնելով, անոնց խորարանչութիւն վրայ իր զխաղաղութիւնները կը ներկայացնէ Աղբային ժողովոյ :

Ա.

Մ. Գոսխաձեռն էֆէնտի այն առաջարկութեան վրայ, որով կաւաւարկեմ որ Վարչութիւնը բնաւ չմտանալի երեսօրեանական ընտրութեան, այլ ուղղակի Աղբային ժողովն ինքը կատարել սոց այդ ընտրութիւնները. զխանս կը զխան որ վարչութիւնը երեսօրեանութեան գործադիր արտոճելութիւնն ըլլալով, ընտրական գործադրութիւնները բնականաբար առնուլ կը վերաբերին, այսու ատենայնիս այն առաջարկութիւնը Սահմանադրութեան վերաբնութեան վերաբերելով, եթէ Աղբային ժողովը կամի՝ վերաբնութեան կարգին կրնայ նկատուլ կեան առնուլ :

Բ.

Երրազան Պատրիարք Հօր և անոնց երեսօրեանաց այն առաջարկութեան վրայ, որով երեք անգամ բացակայ գտնուող երեսօրեանաց հրամարեալ համարուելու մասին կանոնադրութեան արտադրութիւնը բարեփոխել կաւաւարտի :

Չարիքն սուանց նոր սուաջարկութիւն մը ներկայացնելու, զիւանս կը զիտէ թէ երեք անգամ բացախարութեամբ հրամարեալ համարուելու արամադրութիւնը ժողովին մեծամասնութիւնը գոյացնելու համար կանոնադրութեան միտ արբանադրութեանց համարադրամտող է, և երեք անգամն աւելի աւելի աննշող բացախարութեանց ներկելը ժողովին խեղճան մեծամասնութիւնն անգամ կրնայ խոնարհել. և ըստ որում այն արամադրութեան տեղ նոր սուաջարկութիւն մը չեն մտաւցած, զիւանս չկըր նոր այդ մասին զխտադրութիւն ներկայացնել:

Պ 3

Քրիստոստուր Լիլիանի այն սուաջարկութեան վրայ, որով սուանին բացուան մէկ ժամ յառաջ զիւանայ դուարիլը կառաջարկէ, զիւանս կը զիտէ թէ խրարանչիւր զիւան իրեն յանձարարեալ գործոց համար յարմար դատած ժամուն պէտք է դուարին, և այս մասին խրարանչիւրին սուանապետները սրտատխանատու համարուն:

Պ 3

Իւթիւնեան Ա. Լիլիանի նախընթաց բացուան ներկայացուցած այն սուաջարկութեան վրայ, որով նախարանիչ զիւանայ թիւր 8 և 5 ի իջեցնել կառաջարկէ, զիւանս կը զիտէ թէ այդ թիւր 6 ի կրնայ իջնել, միտցնելով ձեւընհասութեան և իրաւասութեան զիւանները, ինչպէս նաև խրարարութեան և նախաձեռնութեան զիւանները, որոնց պաշտօնները իրարու սարնչակից կրնան համարուիլ:

Պ 3

Քրիստոստուր Լիլիանի նախընթաց բացուան ներկայացուցած այն սուաջարկութեան վրայ, որով կանոնադրութեան Ե. զլուխ 47 յոդուածին Զ. հասուածին վրայ կառաջարկէ յաւելուլ այսպէս, « խի երբ վարչութեան անդամոց վարրադոյն մասը հրամարած ըլլայ:

« Մտացեալ մեծամասնութիւնը Պատրիարքին հետ « խորհրդակցութեամբ կը սրտարտատէ այդ ը՛տ « բեւեաց ցանիլը »:

Պիւսանս կը զիտէ թէ, արդէն ժողովն գործնականապէս այդ կանոնարան ընթացքը բանած է Քաղ. ժողովն հրամարեալ վարրութեան տեղ նոր ընտրութիւն կառարկելով, Քաղ. ժողովն մեծամասնութեան սրտարտատած ցանկին վրայ 'ի նիստ Թ. 22 նոյեմ. 1874 ուստի և միայն գրաւարարէս կանոնարարութեան կարգն անցնելը մնացած է, որն որ կառաջարկէ Քաղ. ժողովն համար Քրիստոստուր է՛ի. և զիւանս ալ արժան կը դատէ:

Պ 3

Խիլի բճեան և Պիկեան Լիլիանիներու նախընթաց բացուան ներկայացուցած այն սուաջարկութեանց վրայ, որով կանոնադրութեան և Սահմանադրութեան արամադրութեանց մէջ հակառակ կէտեր կը ցուցնեն, և կամ մէկուն կամ միւսին սրտարարութիւնը կառաջարկեն, զիւանս կը զիտէ թէ Խիլիկեան և Պիկեան է՛իլիաններն այժմ երեւոյթանութենէ հրամարած ըլլալով, չպիտի կրնայ քննութեան սուալ դանան, մինչև որ նոյն սուաջարկութեանց ախրը չորոշուի:

12 մարտ 1876 Կ. Պ. ՇԱՀՊԱԶ
Տեղեկարեր
Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Նախաձեռնութեան Պիւսանի տեղեկագիրից 6 խնդիր կը սրտարտակէ զանազան, զորս մի աւ մի ժողովից ուշադրութեան պիտի մատուցանեմ: Առաջինը Քախման մասն Երևան Լիլիանի սուաջարկութեան կիւրարերի, որ է՝ « Վարչութիւնը բնաւ չը մասնակցի երեւոյթանական ընտրութեան »: Իսկ Նախաձեռնութեան զիւանս այս մասին զխտարութիւն կընէ ըսելով թէ՛ Վարչութիւնն Երեւոյթանութեան գործադիր պաշտօնակիւնն ըլլալով՝ ընտրական գործադրութիւնը անար կը վերարերին, և այլն:

Այս կէտին վրայ զխտարութիւն ընող կա՛յ մի. եթէ չկայ՝ քուէի կը դնեմ:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Կառաջարկեմ որ այս խնդիրն Օրտարգն անցնի՝ յառաջիկայ նախին մեջ վիճարանութեան կենտրոնաւորու համար:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Տեանենք՝ արիւններն ի՞նչ կըսեն: Պէտք է զիւանս որ Նախաձեռնութեան զիւանի տեղեկագրոյն մէջ նախ սկզբանի կէտ մը կայ, այն է թէ՛ Վարչութիւնը Ազգային ժողովն գործադիր պաշտօնակիւնն ըլլալով՝ Ընտրական գործադրութիւնը ան՞որ կիւրարերին. տարկայ սկզբնական կէտ մ՛է: Երկրորդ կըսէ՛ թէ այս խնդիրն իրեւ Սահմանադրութեան վերաբնութեան վերարերեալ խնդիր՝ կրնայ վերաբնութեան կարգին մէջ նկատարութեան աւանուիլ:

ԻԻԹԻՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Քախման է՛իլիանի սուաջարկութիւնը Վարչական կազմակերպութեան խնդրոյն վերարերութիւն ունենալով՝ կրնայ անոր մէջ սրտարտակիլ. և ըստ որում Վարչական կազմակերպութեան խնդիրն արդէն վերարենութեան նիւթ եղած է և ծրարիւններ և կիւր ևն այն մասին՝ որ երրորդ ընթերցանութենէ մ՛ալ պիտի անցնին, ուստի կառաջարկեմ որ յիշեալ ծրարոց երրորդ ընթերցանութեան ժամանակին սահա՛լի այն իւրն զի՛րը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Երկու երեւոյթանայ կողմէ մէկմէկ սուաջարկութիւն եղաւ. եթէ որիչ զխտարութիւն ընող չկայ, Նախաձեռնութեան զիւանին սուաջարկութիւնը քուէի դնելն յառաջ, նոյն երկու սուաջարկութիւնները քուէի պիտի դնեմ կարգաւ: Մէկն է՛ խնդիրն Օրտարգը դնել յառաջիկայ նախին մէջ վիճարանութեան բովն անցանելու համար, և միւսն է պահել զայն մինչև վարչական կազմակերպութեան զլիտայն վերարերեալ վերաբնութեան երրորդ ընթերցանութեան ժամանակ, և այն սաթիւ քննութեան աւանուիլ:

Սոյն երկու սուաջարկութիւնը հետզհետէ քուէի գրուելով, սուաջարկը ՄԵՐԺՈՒԵՏԱԻ ընողէմ մէկ քուէի. իսկ երկրորդը միւսանցնութեամբ ԸՆԿՈՒՆՈՒԵՏԱԻ ժողովն, որով հարկ չմնաց նախաձեռնութեան զիւանի սուաջարկած սկզբնա-

կան կէտին վրայ քուէարկութիւն ընել:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ուրեմն ժողովն ուրախ է նախաձեռնութեան զիւանի տեղեկագրին այս Ա. մասը պահել վերաբնութեան մասին: Գանք նոյն տեղեկագրի Բ. մասին: Այս երկրորդ մասը կիւրարերի Սրտան Պատրիարք Զօր և անոնց կրեւոյթանայ այն սուաջարկութեան՝ որ է՝ « Երեք անգամ յաջորդարար բացախար գտնուող երեւոյթանայ հրամարեալ համարուելու մասին Կանոնադրութեան արտադրութիւնը բարեփոխել: Նախաձեռնութեան զիւանն այս մասին զխտարութիւններ ընելով կեղրակոյնէ թէ ըստ որում Կանոնադրութեան այն արամադրութեան տեղ իրեւ բարեփոխութիւն նոր սուաջարկութիւն մը չէ՛ մատուցուած, չկրնար նկատարութեան աւանուիլ »: Այս կէտին վրայ զխտարութիւն ընող կա՛յ արդեօք. եթէ չկայ՝ քուէի կընեմ:

ՄԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱԶ. — Փորձով զիտեմ որ երբ երեւոյթան մը ամենակարեւոր գործի մը սրտածաւա բացախար մտաւ ստիպուած էր, զիւանն՝ որոյ ստեղծագեան էր այն ստեղծութեան Լիլիանի, չընդունեց և օրինուոր բացախար կարգը չարձանագրեց: Արիւս շատ խիստ է. բանք թէ եկեղեցական երեւոյթան մը հոգի որ պաշտօն մը կատարելու համար, օրինակի համար Ս. Պատարագի կամ ննջեցելոյ պատճառաւ եթէ բացախար մտաւ ստիպուի՝ միթէ ստիկա բանաւոր սրտածաւ մը չպիտի համարուի. և ինչո՞ւ չհամարուի, քանի որ եկեղեցականի մը համար տեղի նախաձեռնար է ըստ հոգեւրին իւր կրօնական պիտայրը մատակարարել:

ՓԱՓԱԶԱՆ Ս. ԷՖ. — [Տեղեկարեր Նախաձեռնութեան Պիւսանի] Սրտարան Հայրը՝ ժողովն կանոնադրութեան մէջ երեւոյթանայ բացախարութեան համար դրուած օրինական սրտածաւայ վրայ աւելարարութիւն մը կառաջարկէ այժմ, և կըսէ թէ՛ եկեղեցական կրօնական պիտայր մը մատակարարելու պատճառն ալ կանոնադրութեան բանաւոր սրտածաւայ կարգը աւանան, և ըստ այնմ բացախար գտնուելու ստիպուող եկեղեցական երեւոյթաններն ալ հրամարեալ համարուն: Արի բարեփոխութիւն մ՛է կանոնադրական, ուստի և իրր բարեփոխու-

Թիւն պէտք է գրուոր ներկայացուի :

ՄԷԻՆԵՄ-ԳՈՒԼԻ Յ. ԷՖ. — Նախաձեռնութեան ղիւանն իրաւունք ունի՝ երբ կրօն թէ գրուոր առաջարկութիւն մը չկայ, անոր համար չկրնար կարծիք մը յայտնել : Ըստ իս շատ հաւանական է կանոնադրական նպն յօդուածը բարեփոխել բացակայութեան օրինակը պատճառաց վրայ յաւելցնելով թէ օճակ սոյն ամեն պատճառներ պարտաւոր իրր բանաւոր պատճառ կրնողունի : Ըստ որում եթէ բացակայութեան պատճառները կատարելագոյն սահմանել ուզենք՝ այսօր չենք կարող ամենը մի առ մի յիշել : Աստի ժողովին սրտման թաղուէ, և վերջացնել պէտք է խնդիրն այս կերպով :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Գարձեալ կը կրկնեմ թէ բարեփոխման առաջարկութիւնը գրուոր պէտք է ներկայացուին, սրայն զի նը կատարութեան առնուին :

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Սրբազան Պատրիարք Հօր ղիտողութեանց մէջ իրաւացի կէտեր կան թէ և, բայց կարծեմ թէ չենք կրնար իւր առաջարկութեան համաձայն բացակայութեան նկատմամբ գրուած օրէնքին մէջ զոհողութիւն մը ընել : Ըստ թէ երեւոյթական մը կըրնայ շատ բանաւոր պատճառներ ունենալ, օրինակի համար ննջեցեալ մը ունենալ և բացակայ գտնուելու ստիպուիլ : Ասանկ զէպքեր ժողովին երեք յաջորդական նիստ ունենալու միջոցին՝ այսինքն 45 օրուան մէջ հազիւ կրնան պատահիլ : Ասկէ առաջ ժողովին գործոց արդիւնան ղիտար պատճառն իւր մեծամասնութեան շը գոյութիւնն էր, որ արձանագրութիւնք կրկնեցին, որուն ղէմն ամուսեցու բացակայութեան նկատմամբ կանոնադրին պարունակած արտադրութիւնն ընդունուելով, և ասոր օգուտը սակաւ որ ժողովին նիստերը ղրեթէ միշտ մեծամասնութիւն ունենալու ղիտութեան մէջ կգտնուին, եթէ բացակայութեան պատճառաց վրայ առաջարկուած կերպով մանրամասնութիւններ յաւելցնենք : Ժողովին օրինակը նիստ կուղիւ կարողանալու համար ունեցած այսօրուան ղիտութիւնը վտանգի մէջ կկրնայ : Ուստի՝ ևս կրնան թէ արդէն գրուած օրէնքը շատ աղկ է և բարեփոխուելու երբէք պէտք չունի :

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԻՅԳԱԷ. — Ես կրնամ սոյս

ցուցանել որ ժողովն ինքնին արդէն այդ օրէնքն ոչնչացուցած է : Վ. Ե. Գ. Գրուութիւն հասեան և Մաղաւտեան Ախտն պէյերուն բացակայութեան համար մէջ բերած պատճառներն ընդունելով, ասանք ըսին թէ իրեք ամիս չենք կրնար գալ և ժողովն ընդունեց ասանց հրաժարեալ համարելոյ :

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Այդ լրտածելու բնուտոյ է, Սրբազան Հօյր, բայց բացառութիւն են ասանք. քանի որ գրուած օրէնքով արդէն այդովոր բացառութիւններ ընելու կարող է ժողովն, ինչ հարկ օրէնքը քանդելու :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ըստ որում այս իրն ղիրն օրակարգն անցած է և արտաբառուած չենք այս մասին, և ըստ որում շատերնիս կըրգանք թէ կանոնին այդ մասը պակասութիւններ ունի և սրբագրութեան կարօս է. ուստի ևս կատարելեմ որ ո՛վ որ այս մասին բարեփոխութիւն մը ընելու պէտք կտեսնէ, ծրագիր մը բերէ, որպէս զի ղրեկեր Նախաձեռնութեան ղիւանին :

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԻՅԳԱԷ. — Մասնաւորապէս ղիտողութիւն ընող մի քանի երեւոյթականայ յանձնել կատարելեմ, որ այդ ծրագիրը չինեն և բերեն ժողովին :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Դժոխ աղկի. ըստ որում մասնաւորապէս ղիտողութիւն ընողներն են՝ Մէրեւի, Գուլի, Իւթիւճեան և Օգսէն էֆէնտիներն, եթէ ժողովը սրտաշաճ կտեսնէ՝ այս երեքին յանձնենք իրր մասնաժողովոյ, ծրագիր մը խմբագրել և տարագրեալ ներկայացնել որպէս ղի նախաձեռնութեան ղիւանին կարծիքն ասնելն ետը Օրակարգն անցունենք և վիճարանութեան օր յատկացնենք : Ուրեմն այս առաջարկութիւնը բուէի կգնեմ :

Անիջապէս բուէի գրուելով, ժողովը միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆԵՑ առաջարկեալ մասնաժողովը՝ ծրագրի մը խմբագրութեան և ներկայացման համար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Նախաձեռնութեան ղիւանի տեղեկագրին Գ. մասը Քրիստոսոստր էֆէնտի այն առաջարկութեան կրկնարեքի, որ է՝ ժողովոյ նիստին օրերը ասեանին բացումն

մէկ ժամ յառաջ գուժարին թէ՛ Մայր Գիւանին և թէ՛ միւս ղիւանայ անդամները :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Իմ առաջարկութիւնս կարծեմ թէ այնպէս չէ. միայն Մայր Գիւանին համար է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Տեղեկարէր Նախաձեռնութեան ղիւանին) Թի՛ մայր ղիւանին և թէ՛ միւս ղիւաններուն համար է. բուսական միջոց անցած ըլլալու մտցած էք՝ Քրիստոսոստր էֆէնտի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ո՞ր ղիւանին համար ալ ըլլայ առաջարկութիւնը՝ հոգ չէ. Նախաձեռնութեան ղիւանն աւելորդ կըստէ գոյն, եթէ իսօք ուզող չկայ՝ քուէի կգնեմ :

Անիջապէս Նախաձեռնութեան ղիւանի տեղեկագրին սոյն Գ. մասը քուէի գրուելով, ժողովը միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆԵՑ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Նախաձեռնութեան ղիւանի տեղեկագրին Գ. մասն Իւթիւճեան էֆէնտի այն առաջարկութեան կրկնարեքի, որ է նախաձեռնութեան ղիւանն այս մասին ղիտողութիւն կրնէ ըսելով թէ՛ այդ թիւն 6 ի կրնայ իջնել, միայնելով Չեռնհասութեան և Իրաւասութեան նոյնպէս նաև Խմբագրութեան և Նախաձեռնութեան ղիւանները : Եթէ ղիտողութիւն ընող չկայ, այս խնդիրն Օրակարգն անցունելու համար քուէի կգնեմ :

Անիջապէս քուէի գրուելով, Ժողովը միաձայնութեամբ ՈՐՈՇԵՑ Օրակարգն անցունել խնդիրը և իր կարգին վիճարանութեան ենթարկել :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Նախաձեռնութեան ղիւանի տեղեկագրին Ե. մասը կրկնարեքի Քրիստոսոստր էֆէնտի մէկ առաջարկութեան, որ է՝ Կանոնադրութեան Ե. Գլուխ 47 յօդուածին Զ. հատուածին վրայ յաւելցնել այսպէս. « Իսկ երբ Վարչութեան անդամոց վարչապետ մասը հրաժարած ըլլայ, մնացեալ մեծամասնութիւնը Պատրիարքին հետ խորհրդակցու

թեամբ կարտորատէ այդ ընարելեաց ցանկը : Նախաձեռնութեան ղիւանն ալ այս մասին ղիտուել տալով որ արդէն ժողովս ղործնականապէս այդ կանոնական ընթացքը բունած և միայն գրաւորապէս կանոնադրութեան կարգն անցունել կուղուի. ասոր ղէմ՝ ղիտողութիւն ընող կա՞յ արդեօք :

ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Այս ալ իրրե կանոնադրութեան վերաբննելի կէտ մը միւսին կրնայ կցուիլ, այսինքն՝ կատարելեմ Վերաբննութեան ժամուն վերապահել նաև այս խընդիրը :

ԿԻՃԻԿԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Կձայնակցիմ և ևս Իւթիւճեան էֆէնտին :

Ո՞րիչ ղիտողութիւն ընող չըլլալով՝ քուէի գրուելու այս առաջարկութիւնը, որ միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱԻ Ժողովին :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Նախաձեռնութեան ղիւանի տեղեկագրին Զ. և վերջին մասն Իվիկճեան և Պէկեան էֆէնտիներուն նախընթաց բացումին ներկայացուցած այն առաջարկութեան կրկնարեքի, որով Աղգային Սահմադրութեան և ժողովին ասեանական կանոնադրութեան արձանագրութեանց մէջ իրարու հակասական կէտեր գտնուիլը յայտնելով՝ կամ մէկին և կամ միւսին սրբագրութեան կարեւորութիւնն երեան համած են : Նախաձեռնութեան ղիւանն՝ Իվիկճեան և Պէկեան էֆէնտիներուն արդէն երեւոյթականութենէ հրաժարած ըլլալը յայտնելով, նիստաբառութեան արժանի չը դատեր, մինչև որ նոյն առաջարկութեանց տէրը չորոշուի :

Ուստի կը հարցնեմ ժողովին թէ սոյն առաջարկութիւնն ասանձնող կա՞յ մի : Եթէ չը կայ, Նախաձեռնութեան ղիւանին տեղեկագրոյն այս վերջին մասն ալ քուէի կգնեմ :

Անիջապէս քուէի գրուելու Նախաձեռնութեան ղիւանի տեղեկագրին այս Զ. և վերջին մասն ալ, և միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱԻ Ժողովին :

Այս միջոցին խիստ անհարմար էր հարկերը և այլ անհարմարությունները, որոնք իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը, որովհետև իրենց հարկերը և այլ անհարմարությունները իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը, որովհետև իրենց հարկերը և այլ անհարմարությունները իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը...

Նոյնպես խորացրել էր իրենց ստատուսը իրենց հարկերը և այլ անհարմարությունները, որոնք իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը, որովհետև իրենց հարկերը և այլ անհարմարությունները իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը...

Այսպիսով իրենց ստատուսը իրենց հարկերը և այլ անհարմարությունները իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը, որովհետև իրենց հարկերը և այլ անհարմարությունները իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը...

ՕՐԱԿԱՐԴ

Մեծացնել տեղեկագիրքի խառն յանձնարարի ի վերայ այլ և այլ առաջարկությունները
 Մարտի 10-ին Պատրիարք Հօր.
 ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ժողովը կը յեղծ սր

անցնել նստին Ս. Պատրիարք Հօր առաջարկությամբ իրենց ստատուսը իրենց հարկերը և այլ անհարմարությունները իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը...

Գլխավորն այն յայտարարութենէն ետև անմիջապէս յիշեալ տեղեկագրոց ընթերցումն ըստ կրօնական ստատուսի և այլ անհարմարությունները իրենց խորությամբ խորացրել էին իրենց ստատուսը...

ՁԵ

Խեղիք Մուրատեան վարժարանի վսեմաբարտի Ատենապետ Փաշա Աղգային ժողովոյ

Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն նը կատարեալ Ս. Պատրիարք Հօր փետրվար 20 թուականու առ Աղգային ժողով մատուցած տեղեկագրին վրայ յանձնաժողովս կը զիտէ թէ, ըստ սրում այդ խնդրին յիշեալ է առ վարչութիւնն ՚ի նկատառումն (ի Գ. նիստ 1875 յունիս 6), և վարչութեան կողմէն կազմեալ յանձնաժողովն չէ կրցեր գումարի, հարկ է միւսնոյն յանձնաժողովն հրաւիրել վերջապէս ի սրտոն, որ եթէ մինչև երեք շաբաթ այդ կարևոր խնդրոյն ծրագիրը չը ներկայացունէ Աղգային վարչութեան, նորը պէտք է կազմել ի տնօրէնութիւն այդ կարևոր խնդրոյն:

Այդամբ յանձնաժողովոյ 27 փետր 1876 Ստենապետ և Տեղեկարար Մ. Վ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԱՐԷԿԵԱՆ Ա. ԱԼԹՈՒՆ ՏԻՐՐԻ Յ. ՆՈՒՐԵԱՆ
 Վասն Տ. Մահակ քննի.
 Տ. Մարգարեան և որին խիստ արտօնորեալսր
 Մ. Վ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Խառն յանձնաժողովոյ տեղեկագրին 3 շաբաթ պայմանաժամ կառավարիչ է ես այդ պայմանաժամը կերկարս ձեռքեմ և 6 շաբաթ ընել կառավարիչեմ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Գլխավորութիւն ընող կա՛յ տրղեօր. Սրբազան Հայրը մինչև 6 շաբաթ կերկարս ձեռքէ պայմանաժամը. եթէ զիտողութիւն ընող չկայ՝ քուէի կը դնեմ:

ՄԵՐԵԷՄ-ԳՈՒԼԻ Յ. ԷՅ. — Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն մասնաժողովի չգումարուելուն համար անոր գումարան պայմանաժամ մը կրնայ ցուցուիլ. սակայն գումարուելէ ետև խնդրոյն ծրագիրը ներկայացնելու համար պայմանաժամ որոշելն աւելորդ է ըստ իս, ինչպէս խառն յանձնարարի տեղեկագրի կառավարիչ վասն զի գուցէ ոչ թէ 3 շաբաթ, այլ 3 ամիս տե՛ գործն. ամենէն կարևորն մասնաժողովին գումարումն է:

ՉԱՅՆԵՐ. — Մուրատեան վարժարանի խնդրին արդէն ժողովն յանձնուած էր վարչութեան տնօրէնութեանը. ի՛նչ հարկ նորէն հոս բերել և խօսիլ անոր վրայ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Խառն յանձնախումբը կառավարիչ մինչև 3 շաբաթ պայմանաժամ դնել մասնաժողովին գումարան համար:

ՆՈՒՐԵԱՆ Յ. ԷՅ. — Մասնաժողովը թող գումարի և գործոցն սկսի, երբ տեսնէ որ 2 կամ 3 ամիս պէտք է իր սրտոնը աւարտելու, այն ատեն ինք թող որոշէ պայմանաժամը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Նուրեան էֆէնդի ըսածը բարեփոխութիւն մ'է. կառավարիչ որ պայմանաժամի սկզբունքն ընդունուի, բայց չսփը որոշելն նոյն ինքն Մասնաժողովին ձգուի:

ՉԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՅ. — Այս ամենը Սրբազան Պատրիարքին և վարչութեան Քաղ. ժողովին մէջ խօսուելու բաներ են. հոս խօսելու պէտք չկայ. վասն զի ժողովն արդէն Մուրատեան վարժարանի խնդիրը յղած է վարչութեան, որ մասնաժողով մը զրկեր է խնդրոյն կարգադրութեան մասին ծրագիր մը մատուցանելու համար: Ուստի նորէն պէտք է դարձնենք խնդիրը վարչութեան:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Բրիտանացի էֆէնդի ըսածն ալ հիմնական բարեփոխութիւն մ'է.

կառավարիչ խնդիրը Սղդ. ժողովն վերցնել և կրկին վարչութեան գործունել:

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՅ. — Ո՛վ պիտի գումարէ Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն մասնաժողովը. հարկաւ վարչութիւնն՝ որ ընտրած է նոյն մասնաժողովը: Ուրեմն այս ժողովը գործ մը չունի անոր հետ, և Բրիտանացի էֆէնդի ըսածին պէս վարչութեան գլխավոր և կարգադրիչը բանն է:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Գլխէք որ սակէց 2 նիստ առաջ երբ Սրբազան Հայրն այս Մուրատեան վարժարանի խնդրին իւր տեղեկագրովը մեզ բերած էր, այն օրն ալ այսօրուան խօսքերուն մէջ մասը տեղի ունեցաւ, բայց և այնպէս միւս խնդրոց հետ այս ալ մեր խառն յանձնախումբի յանձնեցաւ՝ անշուշտ մինչև որ աստիճան ժողովոյս կողմէ միջամտութիւն ըլլալու կէտը ըստարանելու համար: Խնդիրն անգամ մը ընդունել, և անոր վրայ յանձնախումբ մը աչխատ անելն ետքը երևել այս խնդիրը հոս գործ չունի ըսելով մեր մէջէն վանել՝ զարմանալի կիթուի ինձ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՅ. — Խառն յանձնախումբին տեղեկագրին ալ եթէ սխալ չեմ հասկըցած, կառավարիչ յանձնել վարչութեան:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — [Խառն ժողովոյ տեղեկագիրը վերստին կարդալով] Ահա սակի կըսէ թէ հարկ է միւսնոյն վարչական մասնաժողովը հրաւիրել վերստին ի սրտոն և պայմանաժամ մը մէջ իւր ծրագիրն ուղել. և եթէ չտայ, նոր մասնաժողով մը կազմել ի տնօրէնութիւն խնդրոյն: Անշուշտ ասոնց ամենը վարչութեան միջոցաւ պիտի կատարուին. սակայն յանձնախումբին առաջարկութիւնը, թերևս գործոյն կարևորութիւն տալու զիտումն, յանուն Աղգային ժողովոյ հրաւիրել կ'ենթադրէ մասնաժողովը: Ուստի սա՛ բարեփոխութիւնն առաջարկելն որ վարչական մասնաժողովին ձգուի պայմանաժամն ինքն որոշել:

Եթէ արիչ զիտողութիւն ընող չկայ, առաջարկուած բարեփոխութեան կէտը քուէի կը դնեմ:

Այնմիջապէս քուէի դրուելով միաձայնութեամբ ընդունուի յանձնարարութեան ընդունուի:

պատրաստուած չեն. անոր համար Օրակարգը դնել առաջարկեցի, որպէս զի օր մը յառկապէս վիճարանութեան դրուի :

ԻԹԻԻՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Ես այդ եկեղ. օրէնք, ազգային իրաւունք և քաղաքական նըկատողութեան բաւերը վերցնել կառաջարկեմ. միտիցն Սահմանադրութիւնն բաւը հերքի է :

ՓԱՓԱՁԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կը կրկնեմ իւթիւճեան էֆէնտի առաջարկութիւնը. Սահմանադրութիւնը բացատրելու համար դրուած այդ բաւերը վերցուածին պէս դժուարութիւն չը մնար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ձեզ համար այդպէս է, բայց տակաւին ուրիշներ ալ կան՝ որ խօսիլ կուզեն այս նիւթին վրայ. կը տեսնէք որ խնդիրը քանի կերթայ կերկարի. եթէ այսպէս ընթանալու ըլլանք՝ չենք կրնար մէջէն ելնել : Քանի որ խնդրոյն կարևորութիւնը կընդունիր, պէտք է Օրակարգն անցնի, զի բազում երեսփոխանք խօսել կուզեն և Նորեան էֆէնտին անոնց պիտի պատասխանէ. երբ Օրակարգն անցնի՝ ընդործակ կրնայ վիճուիլ. ժողովին կանոնադրութիւնն ալ այսպէս կորահանջէ. երբ մէկ երկու երեսփոխան խօսելէ ետև խնդիրը չկրնար որոշուիլ, Օրակարգը կանցնի :

Ուստի Օրակարգն անցնելու համար քուէի պիտի դնեմ :

Անմիջապէս քուէի դրուելով, 23 ձայնի դէմ 26 ձայնով խնդրոյն կարևորութիւնն ԲՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱԻ և Օրակարգն անցնել ՈՐՈՇՈՒԵՑԱԻ :

Նմանապէս խնդրոյն ստիպողականութիւնն ալ քուէի դրուելով, ընդունուեցաւ և ՈՐՈՇՈՒԵՑԱԻ որ Օրակարգին մէջ առաջնութիւն ունենայ սոյն խնդիրը :

Յ.

Սոյ խնդիր

Վսեմապատիւ Ատենապետ Փաշա

Ազգային ժողովոյ

Սոյ Մկրտիչ Կաթողիկոսին ջընդունուած ատենն հրաժարելու անհրաժեշտ սրայմանաւ ը-

րած առաջարկութիւններն Ազգային ժողովը անընդունելի որոշած ըլլարուն և այս պատճառաւ բանեղ հրաժարականը Ազգ. Վարչութեան կողմէ ընդունուած ըլլալուն նկատմամբ Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հօր փետր. 20 թը ուսականաւ առ Ազգ. ժողովը մատուցած հարցուիլ նկատողութեան առնելով յանձնաժողովս, տեսաւ ու Ազգ. ժողովը Մկրտիչ Կաթողիկոսի առաջարկութեանց սկզբունքը հետևարար և նոյառ առաջարկութիւնը անընդունելի դատելով մերժած է, և այս առթիւ Սոյ խնդիրն ալ իր թեթեւական խնդիր ամրապնդուելու Վարչութեան յղած է ՚ի տնօրէնութիւն :

Ազգ. Վարչութիւնը Սոյ Մկրտիչ Կաթողիկոսի պատճառարանեալ հրաժարականը ընդունել է, առանց ծանուցանելու անոր, թէ իւր պատճառները՝ այսինքն առաջարկութիւնները Ազգ. ժողովը մերժած է :

Վարչութեան սոյն որոշման վրայ կառաջարկէ յանձնաժողովս որ Վարչութիւնը Սոյ Մկրտիչ Կաթողիկոսին ծանուցանէ Ազգ. ժողովոյ իւր առաջարկութեանց նկատմամբ տուած որոշումը, յայտնելով որ եթէ իւր առաջարկութեանց վրայ սնդէ՝ հրաժարականն ընդունուած պիտի համարուի, և ան ատեն հարկ եղածը պիտի տնօրինուի Վարչութեան կողմանէ : Իսկ Սոյ և Աղթամարայ կաթողիկոսութեանց նըկատմամբ Վեհափառ Հայրապետին եկած կոնզակին գործադրութեանը մասին ինչ որ հարկ է՝ տնօրինելը Ազգ. ժողովոյդ անկ է :

Մ. Վ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ
ՍՍԱԿ ՔԷՆ Տ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ
Յ. ՆՈՒՐԵԱՆ Ս. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ
Ա. ԱԼԹՈՒՆ ՏԻՐԻՐԻ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Այս ալ կարևոր խնդիր մըն է. կը հարցնեմ ժողովին թէ կուզէ՞ որ սոյն խնդիրն ալ Օրակարգն անցնի :

ՁԱՅՆԵՐ. — Այո՛, թող Օրակարգն անցնի :

ԻԹԻԻՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Յանձնաժողովոյ տեղեկագրին վերջին մասն՝ որ Կաթողիկոսական կոնզակին կը վերաբերի, այս՛, կրնայ Օրակարգն անցնել ժողովոյս մէջ նկատողութեան առնուելու համար : Իսկ միւս մասն՝ որով կա-

ռաջարկէ որ Վարչութիւնը Սոյ Մկրտիչ Կաթողիկոսին ծանուցանէ Ազգային ժողովոյ իւր առաջարկութեանց նկատմամբ տուած որոշումը, յայտնելով որ եթէ իւր առաջարկութեանց վրայ սնդէ՝ հրաժարականն ընդունուած պիտի համարուի, պէտք է որ յղուի վարչութեան ՚ի գործադրութիւն :

Տ. ՄԱՏԹԷՍՍ ՎՐԿ. — [Տեղեկարար] Երեսփոխան Տեար, Ձեր յանձնաժողովոյ տեղեկագրին որորոշուած առաջարկութեանց կէտերուն երկուքն ալ կապակցութիւն ունին իրարու հետ, այն է Ա. Սոյ Մկրտիչ Կաթողիկոսի հրաժարման սրոյման դրած առաջարկութեանց Ազգային ժողովն մերժուած ըլլալը ծանուցանել իրեն, և Բ. ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի կոնզակին գործադրութիւնը. եթէ այսօր ատնց մէկը միայն որոշենք և յանձնենք վարչութեան ՚ի գործադրութիւն, այն է Սոյ Մկրտիչ Կաթողիկոսին ծանուցանել թէ քու պատճառարանութիւններդ չընդունեց Ազգային ժողովը, ինչպէս կառաջարկէ իւթիւճեան էֆէնտի, շատ հաւանական է որ Սոյ Մկրտիչ Կաթողիկոսն տեսնելով որ իւր հրաժարման պատճառներ ցոյց տուած առաջարկութիւնները միանգամ և ընդ միշտ կը մերժէ Ազգային ժողովը և չընդունիր ընտ, ինքքն ալ ետ առնու իւր հրաժարականը և գործեալ շարունակէ իւր պաշտօնը : Սակայն նկատուութեան արժանի կէտն այն է որ Սրբազան Պատրիարք Հայրը անցեալ ղեկավարեր 3 թը ուսականաւ թէ Սոյ և թէ Աղթամարայ կաթողիկոսական խնդրոց օրինուարապէս և ըստ եկեղեցական օրինի լուծման համար ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին հարցուցեր և պատասխան ընդունել է Նորին Վեհափառութեանն թէ Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցոյ և ազգային անբոկտելի միութեան, և ընդ որորոս տիեզերաց գտնուած ամենայն եկեղեցեաց Հայոց հաւատոյ միութեան կեդրոն եղող Ս. Էջմիածնի Արարատեան Առաքելական Մայր Աթոռն անկախութիւն իրաւասութեան անտխտեղձ դահապետութեանը համար թէև ոյս Աղթամարայ և Սոյ պիտակ անուամբ և եթէ կոչուած կաթողիկոսական ութուններն ՚ի սրտա-

պուռ պէտք է բարձուին, այլ սակայն եթէ բարձման ընդ վոյթ կարգադրութիւն յուզման տեղի կուտայ՝ իւր ժամանակին թողլով զայդ, ըստ օրինաց եկեղեցոյ կը պահանջուի որ ինչպէս մեր առաքելական եկեղեցոյ բոլոր հոգևոր առաջնորդները նայնպէս և Աղթամարայ և Սոյ հոգևոր առաջնորդները արդեանք պէտք է նպատակին Քայրապոյն Պատրիարքին և ընդհանուր կարողիկոսի ազգիս Հայոց. հարկ է որեւմն որ այս երկրորդ խնդիրն ալ առաջնայն հետ մէկտեղ կարգադրուի, որպէս զի Սոյ խնդիրն վերջնապէս լուծուի, հետևարար վարչութեան Արժան և Վաղ. Խաան ժողովը որոյ իրաւասութեան ներքե է այս խնդիրը իբրև թեթեւական խնդիր, պէտք է ըսէ Մկրտիչ Կաթողիկոսին թէ՛ եթէ առաջարկութեանց վրայ չսնդելով յետս կոչեա զանոնք՝ պաշտօնդ շարունակելու համար սրբտաւոր ևս արդեամբ հարատակիլ Սրբոյ Էջմիածնի Արարատեան Առաքելական Մայր Աթոռին և նորա գահակալին. այս է ահա Ձեր յանձնաժողովին այս խնդրոյն նկատմամբ բերած տեղեկագրոյն եզրակացութեան բովանդակութիւնը. և որպէս զի ինչպէս ըսի, այս խնդիրն միանգամ և ընդ միշտ վերջնայն, եկեղեցոյ փոփոխելի միութիւնը ձեռք բերուի, տեղեկագրոյն այս երկու կէտերն ալ մէկտեղ կարգադրուելու համար պէտք է յղել վարչութեան ՚ի տնօրէնութիւն իւր ըստ օրինի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Սրբազան Հայրը Սոյ խնդրոյն առթիւ ներկայացուցած իւր դրութեան մէջ հարցում կընէ նախ՝ թէ Ազգային ժողովն անդամանալի կերպիւ մերժած է արդեօք Մկրտիչ Կաթողիկոսի հրաժարման սրոյման դրած առաջարկութիւնները. և երկրորդ՝ թէ Խաան ժողովոյ մեծազոյն մասամբ Մկրտիչ Կաթողիկոսի հրաժարականն ընդունուած ըլլալու մասին Ազգային ժողովն արդեօք դիտողութիւն չունի : Մեր յանձնախումբը տեղեկագրին մէջ այդ հարցմանց ձևովը ուղղակի չպատասխանէր, այլ խնդրոյն ուրիշ ձև տալով կարծենք կը յայտնէ թէ ըստ որում Ազգային ժողովն անընդունելի որոշած է Մկրտիչ Կաթողիկոսի առաջարկութիւններն՝ վարչութիւնը զանոնք չէր կրնար չմերժել. բայց նաև քան զհրաժարականն ըն-

դունել, պարտ էր նմա՝ անգամ մը հարդարել Մկրտիչ կաթուղիկոսին առաջարկութեանց վրայ Ազգային ժողովոյ տուած վճիռը : Ասի, ինչպէս կը տեսնէք, Սրբազանին մեզ ուղղած Ա. հարցման պատասխանը չէ. սոյն հարցման ևս յանուն ժողովոյ կը պարտաւորիմ՝ պատասխանել թէ Ազգային ժողովն Սոյ խնդրոյն մէջ ոչ կաթուղիկոսին առաջարկութեաները քննութեան առաւ, ոչ ընդունեց և ոչ մերժեց զանոնք, սյլ խնդիրն ամբողջապէս յանձնեց վարչութեան՝ ի անօրէնութիւն, երկու չափ ցուցնելով, անոր՝ մէկը՝ եկեղեցական օրէնք, և միւսը՝ Սահմանադրութիւն. և պայմանելով՝ որ եթէ այս չափերուն համեմատ զանայ կաթուղիկոսին առաջարկութիւններն՝ ընդունի, և եթէ ոչ՝ մերժէ և արդար եղածը անօրինէ : Ժողովին ըրած որոշումն այս էր Սոյ խնդրոյն մէջ. ամենագրութիւնները մեզ վիայ են. ի՞նչ պատճառ ունէր արդեօք յանձնարարութիւն տարբեր կարծիք յայտնելու. նախ պարտ է այս կէտը ճշգրտել :

S. ՄԱՏԹԷՆՈՍ ՎՐԴ. — Ստոյգ է որ Սերբազան Պատրիարք Հօր Սոյ խնդրոյն առթիւ մատուցած հարցադրոյն առաջին կէտը սա է թէ Ազգային ժողովն արդեօք Մկրտիչ կաթուղիկոսի առաջարկութիւններն ամենը մէկանց անդամապի կերպիւ մերժած է : Երեսօտիան Տեաքք, ձեր յանձնաժողովը Սրբազան Պատրիարք Հօր սոյն հարցման պատասխանելու համար նկատողութեան առաւ Մկրտիչ կաթուղիկոսի հրատարակած խնդրոյն վրայ վարչութեան կողմէ ժողովոյս ներկայ բացման Ե. նստին մատուցեալ տեղեկագիրը, և ընդ նմին ձեռնհասութեան և իրաւասութեան միացեալ զիւանաց կողմէ ժողովոյս Ը. նստին մատուցեալ տեղեկագիրը, նկատողութեան առաւ նաև ժողովոյս ըրած սա որոշումը թէ՛ « Ազգային ժողովը « հաստատելով որ Սոյ կաթուղիկոսական աթոս « ոչ նկատմամբ մեր եկեղեցական և ազգային « պատմութեանց ու դարերու մեզ բերած աւանդութիւններէն զուրա ոչ ինչ չկրնար ընդունիլ Ազգէ և Եկեղեցին, խնդրել կը յղէ « Վարչութեան ՚ի անօրէնութիւն ըստ կարգաց « և կանոնաց Եկեղեցւոյ, ազգային դարաւոր

« աւանդութեանց և ազգային Սահմանադրութեան, (նիստ Ժ. 29 օգոստոս 1875) » :

Այս ամենը նկատողութեան տունէլէ ևս և տեսաւ որ Ազգային ժողովը Սոյ Մկրտիչ կաթուղիկոսի կողմէն հրատարակու պայմանաւ վարչութեան մատուցուած չորս առաջարկութեանց (թողունք ուրիշներն) սկզբունքն անընդունելի համարելով, մերժած է, և երբ այն առաջարկութեանց սկզբունքը սցսպէս անդամապի կերպով մերժած է, հետևապէս և սոյն առաջարկութիւններն ալ մերժած է : Եւ որովհետև ձեր իրաւասութեան և ձեռնհասութեան միացեալ զիւաններն սոյն խնդիրն իրեւ թեմական ժամաւոր խնդիր իւր ամբողջութեամբը վարչութեան խառն ժողովոյ անօրէնութեանը յղել առաջարկեր են, և Ազգային ժողովն ալ իւր 1875 ի բացման Ժ. Գ. նիստին մէջ միացեալ զիւանաց սոյն առաջարկութիւնը միահամուռ ընդունելով՝ խնդիրն որ ամբողջութեամբը յղեր է Ազգային Վարչութեան Խառն ժողովոյն, ըստ կարգաց և աւանդութեան և օրինաց եկեղեցւոյ և Ազգային Սահմանադրութեան ՚ի պարտ ու պատշաճ անօրէնութիւն, ՚ի հարկէ վարչութիւնը յիշեալ առաջարկութեանց 4 կէտերուն վրայ պարտապատշաճ քննութիւնները ըրած, և նկատելով որ թէ Սահմանադրութեան տըրամադրութեանց և թէ միանգամայն Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյս աւանդութեանցն ու օրինացը հակառակ են, Սոյ Մկրտիչ կաթուղիկոսի հրատարական ընդունելի դատեր և գործադրել ուղեր է, առանց անգամ մը ըստ օրինի ծանուցանելու Մկրտիչ կաթուղիկոսին թէ իւր առաջարկութիւնները անընդունելի դատուած և մերժուած են. չէ ըրեր զոյս, ուստի և Սրբազան Պատրիարք Հայրն ալ ստիպուեր է հոս զիմե և իրաւասի : Հիմա ձեր յանձնաժողովն ի՞նչ կառաջարկէ. — սրբապապէս ծանուցանել Մկրտիչ կաթուղիկոսին՝ իր առաջարկութեանց մերժուած ըլլալն, և ըսել որ եթէ պիտես առաջարկութեանց վրայ՝ հրոժարականը ընդունուած կը համարուի : Այս կերպով յանձնաժողովն պատասխանած է միանգամայն Սրբազան Պատրիարք Հօր սոյն հարցման

ևս թէ՛ Խառն ժողովոյ ըրած որոշման մասին Ազգային ժողովը զիտողութիւն չընէ՞ր արդեօք թէպէտ և Սրբազան Պատրիարքին առաջարկութեան մէջ չկայ այն խնդիրը՝ զոր յանձնաժողովս յաւելցուցած էր իւր տեղեկագիրն մէջ այն է ամենայն Հայոց Վեհափառ կաթուղիկոսի կոնգակին նկատմամբ. բայց որովհետև, ինչպէս ըսինք, Սրբազան Պատրիարք Հայրն հարցուցեր և պատասխան ընդունել է ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետէն, և որովհետև յանձնաժողովոյս յրուած թղթոց մէջ կը գտնուէր նաև նոյն կոնգակը. հետևապէս յանձնաժողովս չէր կրնար զոյն անտես ընել, և անոր վրայ ըստ թեմամբ անցնիլ իւր տեղեկագիրն մէջ, գիտնալով և համոզուած ըլլալով հանդերձ թէ նոյն կոնգակին գործադրութեամբ միայն սոյն խընդիրն օրինաւորապէս և վերջնական կերպիւ կը լուծուի : Այսու ամենայնիւ յանձնաժողովս ուրիշ բան ըսած չէ նոյն կոնգակի մասին իւր տեղեկագիրն մէջ, բայց միայն սա թէ՛ վարչութիւնը պէտք է հօգ տանի նաև անոր ընդ մոյթ գործադրութեան մասին : Վերջապէս կեցրտակացնեմ թէ՛ ձեր յանձնաժողովը Սրբազան Պատրիարք Հօր ըրած հարցմանց երկու կէտերուն ալ պատասխանը տուած է իւր տեղեկագրովն և ոչ թէ նոր բան մը և կամ առաջարկութիւն մ'ըրած է, ինչպէս ըսաւ Առեւնապետ փառչան :

S. ԽՈՐԷՆ ՍՐԲԱԶԱՆ. — (Իրեւ Առեւնապետ կրօնական ժողովոյ) Տեաքք երեսօտիանք՝ խնդիր մը կոր՝ որ երկուս ատենէ ՚ի վեր Ազգային ժողովոյս խորհրդածութեանցն ենթակա եղաւ, և որ ամենուր ծանօթ է թէ ի՞նչ կերպով յառաջացաւ և ինչ հետեանք ունեցաւ. ուստի կարեորութիւն չեմ տեսնար զոյն ձեր զիտողութեանց ստիչը դնելու : Սոյ խնդիրն է սոյն, որոյ պատմական անցքն արդէն ծանօթ է ամենուր և որ եկած է այժմ այնպիսի եզրակացութիւն մը ընդունելու, զոր Ազգին և Եկեղեցւոյն շահերը կը պահանջեն : Բարեբաղդութիւն մ'է արդարև, որ մինչդեռ այս խընդիրն իւր բնութեամբ կրնար պատճառ տալ շատ մը կնճիւղներու, սկզբունք մը՝ այն է միութեան սկզբունքն՝ որ ժամանակիս ոգին է, և

առջնորդ եղաւ մեզ մեր ամեն քայլերուն մէջ. դժբաղդարար այն անձը՝ զոր մեր կէտ միութեան զրոյս էինք, միութեան գործին մէջ հակասակ շարժեցաւ և մեր յուսոյն չպատասխանեց : Ժամանակիս զէպրերն այնպէս բերին և ցոյց տալին մեզ թէ նոյն խակ այն անձը մեր բոլոր անխաղաղութեանց անորժան մէկն էր : Ի՞նչ ըրինք մենք այս ժողովին մէջ՝ երբ վաւերացանք նոյն անձին ընտրութիւնը, ամենուս սրտին մէջ միայնակ փափար մը կար. միօրինակ եռանդ մը զմեզ ամենա կրկէր դէպ ՚ի միութիւն այնպէս որ մասնաւոր ձեւակաւութեանց կարևորութիւն տալն անպատշաճութիւն և թեթեւ իմն կերելէր մեզ : Սակայն փորձը ցուցուց որ մեր Վեհափառ Հայրապետը բան զմեզ հետատես գտնուելով, ճանչցաւ թէ այն անձը՝ զոր մեր եռանդեան մէջ կէտ նպատակի դրած էինք, չը պիտի կրնար պատասխանել մեր փափարանոց : Թէպէտ և իմ կամքէս հետի է անձնականութեան հոյիլ, սակայն երբ Սոյ խնդիրը կուգայ՝ կատարելով անուշովը յիշել զՄկրտիչ կաթուղիկոս : Ես ինքն որ բուէ տալի ամենուր հետ մէկտեղ, ևս որ իրեւ կաթուղիկոս Էջմիածնի ուխտեալ էի, ամենուր հետ համագրած էի թէ մեր բուէն ուրիշ բանի համար չէր, բայց եթէ Ազգին և Եկեղեցւոյն միութեան համար : Բայց ի՞նչ միութիւն էր՝ որոյ մեր կը փափարէինք. միութիւն այն առաջարկութիւնը զորս Մկրտիչ Սրբազան ներկայացուցած է մեզ, միութեան նըպատակ ունէլին. ինք զգացած էր թէ մեր որոշումն ի՞նչ և մեր փափարած միութիւնն ի՞նչ են : Երբ ինք Սոյ թեմերուն ընդարձակուիլը կը պահանջէր, զգացած էր թէ ի՞նչ է սոյն պահանջումն. երբ ինք աթոսին տեղափոխութիւնը կառաջարկէր, զգացած էր թէ անցեալի մը տըխտը յիշատակը պահանջել պարտաւոր է, ուր այնքան անցքեր տեղի ունեցած են. և վերջապէս երբ կրօնարհէր նա մինչև անդամ ամսական պահանջելու տէրութեանն, պահանջում մը զոր ևս նուաստութիւն կը համարիմ իմ մասին իրր եկեղեցական. ի՞նչ կըսէր՝ եկեղեցականի մը օտարին ամսական պահանջելու չափ նուաստանելով Խառն ժողովը և տեսնելով որ իւր ստիչ

այնպիսի հրաժարական մը կայ, զոր եթէ չընդունի՝ խղճմտանքը զինք պիտի դատապարտէ, ընդունեց զայն. և ասիկա իւր պարտքն էր ընել. ո՞չ ապաքէն դուք իսկ որոշեցիք՝ որ իբր թեմական խնդիր վարչութիւնն ստանձնէ. ուրեմն ի՞նչ կը մնար ընել վարչութեան, եթէ ոչ զիտեւ ժամանակիս ոգին, նաև այն անձին ուզին, թէ արդեօք միութեան փախարօ՞ղ է, և ըստ այնմ առնել ինչ որ արժանն էր: Լսել միանգամայն ուշի ուշով Վեհափառ Հայրապետի հրամանը: Անշուշտ չէ մոռցուած թէ Վեհափառ Հայրապետն ո՞րպիսի կոնդակներ յղած էր մեզ Սոյ խնդրոյն յուզուած ժամանակ. այդ կոնդակաց իմաստն ամենուս ծանօթ լինելով՝ հարկ չեմ տեսներ նորոգել: Իսկ երբ Ազգ. մարտի խնդրոյն մէջ մտանք, կարծես թէ Վեհափառին կոնդակը բարեփոխութիւն մը ստացաւ: Վեհափառն այս անգամ բացայայտ կերպիւ իմացուցած է Սրբազան Պատրիարք Հօր որ թէ և ցաւալի անցք մ'է 3 կաթուղիկուութիւն մէկէն ունենալ, բայց ժամանակը, քաղաքականութիւնն ու այլևայլ խորհրդածութիւնք հարկ դրած են ընդհանրական կաթուղիկուութեանն զատ միւսներն ալ ընդունիլ պիտակ անուամբ:

Արդ, ըստ որում Ազգ. մարտի խնդրոյն հետ բնականաբար հարկ էր Սոյ խնդիրն ալ լուծել, և ըստ որում Սոյ կաթուղիկուան հրաժարական կուտայ այնպիսի առաջարկութիւններ մէջ բերելով՝ որոց մէկն ալ ընդունելի չէ, ուրեմն ի՞նչպէս կարելի էր Վարչութեան՝ այլ ևս տատամսիլ այդ հրաժարականին վրայ և չընդունիլ. անկարելի էր Վարչութեան այսպէս չընել վասն զի Մկրտիչ Արքայան բացարձակապէս հրաժարեալ կնկատէր զինքն, իւր գրութիւններն որ կհաստատեն զայս, կեցած են Վարչութեան զիւանին մէջ: Մ. Լ. ուրիշ միջոց չկար. հարկ էր կամ հրաժարականն ընդունիլ և կամ բանակցութեան մտնել նորա հետ. բայց Վարչութիւնը մտածեց որ այնպիսի անձի մը հետ բանակցութեան մտնել՝ անօգուտ էր և աւերաբ. ժամանակին անձկութիւնը, խնդրոյն ստիպողականութիւնը և Սոյ թեմերուն խղճալի կացութիւնը պարտք դրին Վարչութեան վրայ փութացնել այն ցաւալի իրաց վախճանը՝ կաթուղիկուան հրաժարականն ընդունելով: Վարչութիւնը համարած է որ այդ հրաժարականն ընդունուելով միայն կրնայ ձեռք բերուիլ Սոյ աթոռն և աւերաբ լինիլ Սոյ աթոռն և խոհուն դատողութեամբ որոշել իւր ընելիքը:

Հուսկ ուրեմն՝ Տեախք երեսփոխանք, զոր որ արդէն այս խնդիրն իբրև գաւառական խնդիր յանձնած է իւր Վարչութեան, պէտք է թողուք և յանձնէք դարձեալ Վարչութեան, որպէս զի ընդ նախադաշութեամբ Ա. մեծ. Սրբազան Պատրիարք Հօր լուրջ դատողութեան տակ առնու նոյն խնդիրն և փութով զայն վերջացնէ ի փառս և յօգուտ Եկեղեցոյ և Ազգիս (Հաւանութեան ձայներ):

ԱՅՆՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Մէկ կողմէն Սրբազան Պատրիարք Հայրը Մկրտիչ կաթուղիկուան հրաժարման առթիւ Վարչութեան ըրած որոշման վրայ ժողովոյս կարծիքը կուզէ, միւս կողմէ մեր յանձնաժողովը զիտողութիւն մը կ'ընէ ըսելով թէ Վարչութիւնը պարտաւոր էր Մկրտիչ կաթուղիկուան ծանուցանել իւր առաջարկութեան ընդունելութիւնն զտած չըլլալը և չէ ըրեր. մեզ հարկ է նաև զիտուել թէ Վարչութեան այն սրահատութիւնը վճռել և ուղղելու համար տնօրէնութիւն մը ընել ուղեներն է, Վարչութիւնը միթէ մեզ վարչական տազնապ պիտի յարուցանէ՞: Ա. մի սահմանադրական սրահատականութիւն մըն է որ ժողովը չկրնար զանց առնել, եթէ Սահմանադրութիւնը չուզէր քաղաքավարութեան հետ շփուել: Վարչական տազնապ պիտի յառաջ գա՞յ, պէտք է հասկցուի. ուստի պարզուպէս և յառաջ քան զամենայն, կը հարցնեմ Վարչութեան թէ արդեօք տազնապ պիտի յարուցանէ՞ մեզ, այն խնդրոյն առթիւ:

ԽՈՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՑ. — Դարաթ մը միջոց տալու է որ պատասխանէ Վարչութիւնը: ԱՅՆՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Թողէ՛ք որ այժմէն պատասխանէ, եթէ կուզէ: Կը հարցնեմ խոհուն սրբազանին՝ կուզէ՞ արդեօք պատասխանել յանուն Վարչութեան:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Ի՞նչպէս կրնայ

յանուն Վարչութեան այդպիսի հարցման պատասխանել:

Տ. ԽՈՐԷՆ ՍՐԲԱՋԱՆ. — Ի՞նչ ըսել է վարչական տազնապ, մեկնեցէ՛ք:

ԱՅՆՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Լաւ ուրեմն. եթէ այսպէս է, աւերաբ նախանձախնդրութիւն է մեր ըրածը, անցնինք խնդրոյն քննութեանը:

Խօսքը Աղաբէկեան է՞ Ֆէնտիին է:

ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Սոյ կաթուղիկուութեան կարևորութեանը վրայ խօսելու համար չէ որ բեմն ելայ, ոչ ալ նոյն աթոռին վրայ նստող Մկրտիչ կաթուղիկուան ըրածները քննադատելու համար. միայն Աղաբէկեան ժողովին կողմէ Սրբազան Պատրիարք Հօր հարցմանց պատասխանները պատրաստելու և հոս բերելու համար կարգեալ Յանձնաժողովին յանձնուած պաշտօնը պիտի բացատրեմ: Վարչութիւնն Աղաբէկեան ժողովին իրեն յանձնուած մէկ գործն, այն է Սոյ խնդիրն, իրաւամբ քններ և որոշեր է. այն որոշումը որո՞՞ւմ գործարեւէ առաջ Ս. Պատրիարքն Աղաբէկեան ժողովին զիմած է. յանձնաժողովը չառաջարկէր որ Աղաբ. ժողովը միջամտէ Վարչութեան գործին, այլ միայն ձեռնարկ պահատութիւն մը կը նշմարէ և կիմացնէ ձեռք չուզէր նաև որ այս պարագան տազնապ յարուցանէ Վարչութեան մէջ: Իսկ ձեռն պահատութիւն ըսածնիս սա՞ է որ երբ պատճառարան կալ հրաժարական մը կուզայ, որո՞ւ կողմէ ալ ըլլայ, ընդունուելէ առաջ պէտք է անգամ մը հարցնել. այս սրահատը իրացնելու առաջարկութիւն մ'է յանձնաժողովին ըրածը. եթէ ժողովը չընդունի, յանձնաժողովը չպիտի ըլլայ, և կառավարիչ խնդիրը նորէն յղել Վարչութեան:

Դանք որ ինչ առաջ բեմն ելնող երեսփոխան Սրբազանը՝ Մկրտիչ կաթուղիկուան առաջարկութիւնները թուելու առնել 3 ը միայն յիշեց, բայց չորրորդն ինչո՞ւ չյիշեց. կարծեմ չորրորդը՝ տէրութեան կողմէ մէ՞հտիէ պատուունչան ստանալու խնդրոյն կը վերաբերի, զոր իւր նախորդն ունի եղեր. . .

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ՎՐԴ. — (Բնդմիջմամբ) Մէ՛հտիցէ պատուունչան չէ, ամսականի խնդիր է, զոր Խորէն Սրբազան յիշեց:

ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ Ս. ԷՑ. — (Ժարուակերով) Դ՛նտ աղէկ. բայց այդ ամսականի խնդիրը յիշելու առթիւ տէրութիւնն օտար անուանեց խոհուն սրբազան տէրութիւնն օտար չէ, մերն է, և այն բարեխնամ տէրութիւնն է, որ մեր նախկին Պատրիարք Տ. Պողոս սրբազանին և առաջ ալ Տ. Սարգիս Սրբազանին ամսական կապած էր, երբ անոնք պատրիարքութենէ հրաժարած էին. ասիկայ ոչ որ չուրանար:

Գաթով՝ Մկրտիչ կաթուղիկուան ընտրութեան մասին անխորձ գտնուելուն, միևնոյն բանն է հրաժարած առնել անխորձ կարծուիլը. ինչպէս Մատթէոս վարդապետ յիշեցուց, Մկրտիչ կաթուղիկուան կրնայ ըսել թէ կընդունիմ և նորէն կը շարունակեմ իմ պաշտօնս. ձեր ընտրած յանձնաժողովը այս բոլորէսն ուղեց հասկցնել. թէ որ ինք կը պնդէ հրաժարականին վրայ, անմիջապէս պէտք եղածը կը տնօրինուի Վարչութեան կողմէ. թերևս չպիտի կուզէ մնալ իւր աթոռին վրայ: Յանձնաժողովը այս առաջարկութիւնն ընելու առթիւ վարչական տազնապ յարուցանելու միտք չունի. արդէն անխաբ կաթուղիկուան մը կայ, որ է Արևիկայ, յոս սրբազանը. մէկ աթոռին վրայ մի քանի կաթուղիկուան երևնալն ազգին քաղաքականութեանն ալ յարմար չգար, կարծեմ թէ և ոչ մէկ Հայ մը չկրնար ուղել որ մէկ աթոռի մը կաթուղիկուան երկու տարին անգամ մը փոխուի:

Վերջապէս՝ ձեր յանձնաժողովը չպիտի իւր առաջարկութեան վրայ, չուզէր վարչական տազնապներու առիթ տալ. այլ միայն սա՞ հասկրցնել կուզէ որ չըսուի թէ այս աթոռներուն վրայ նստող կաթուղիկուաններն այսպէս տարին մէջ մը անարգանօք վար կառնուին: Այս է աւասիկ յանձնաժողովին բուն նպատակը:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Աղաբէկեան է՞ Ֆէնտիին Մկրտիչ կաթուղիկուան ամսականի խնդրոյն վրայ սխալ զիտողութիւն մը ըրաւ, զոր հարկ կհամարիմ ուղղել: Խնդիրն այն չէ որ տէրութիւնը պաշտօնէ հրաժարեալ այս կամ այն եկեղեցականին ամսական կկուպէ. այլ թէ՛ պաշտօնի վրայ եղող եկեղեցական մը պայման կընէ տէրութեան կողմէն իրեն ամսական մը կուպէլ:

այս բանը չկրնար ընդունուիլ . Ազգը պէտք է որ իր արշտոնեաներն սալրեցնէ . կարծեմ թէ Խորէն Սրբազանի զիտադութեան առնուլ ուզած կէտն այս էր :

Գանք ուրիշ կէտի մը : Ազարէկեան էֆէն տի Սոյ խնդրոյն առթիւ յանձնաժողովոյ կատարած պաշտօնը բացատրեց և ըսաւ թէ վարչութեան որոշմանը մէջ տեղի ունեցած ձեռնարկատեղեան մը համար միայն հոս եկած է խնդիրը :

ԱՂԱՔԷԿԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այո, ձեռնարկատեղեան է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իրաւունք ունիմ միևնոյն յանձնաժողովին հարցնել թէ քանի որ ուրիշ առաջարկութեանց վերաբերեալ տեղեկագրով մը ըսած են որ Պատրիարքն այն ատեն կրնայ հոս բերել խնդիր մը՝ երբ Սահմանադրութեան հակառակ գտնէ, միթէ ձեռնարկատեղեանը բաւական է խնդիր մը հոս բերելու : Տարակոյս չկայ որ եթէ այսպիսի պատճառներով Սրբազան Պատրիարքն ամեն խնդիր հոս բերելու ըլլայ, ասոնց վերջը շտնուիր : Պատճառաբանութեամբ հրաժարողի մը պատճառները քննուելն կարելի է որ քննութեան արդիւնքը պէտք է հարգուի հրաժարողին . այս մասը Ս. Պատրիարքին հարցմանը կատարաստեմք քննիչ յանձնաժողովը : Սակայն Մկրտիչ կաթողիկոսի հրաժարականին պատճառարանութիւններն այդ ձևին կրնան տեղի տալ . Եկեղեցւոյ և Ազգին դարաւոր աւանդութեանց և սովորութեանց հակառակ պահանջում ունեցող և երեք տարիներէ ի վեր անընդհատ և անփոփոխ իր պահանջմանց վրայ պնդող թեմական կաթողիկոսի մը հետ ազգն ու ազգային վարչութիւնն ինչպէս պէտք է վարուիլ . այդ տեսակի վնասակար խորհուրդներ ունեցողը ոչ թէ կաթողիկոս մը այլ հոտարակ կարգի անձ մ'անգամ ըլլար, վայրկեան մը իր արշտոնին վրայ թողուլ ներելի էր : Ի հարկէ Վարչութիւնն այս և ասոնց նման խորհուրդներով Սոյ կաթողիկոսին հրաժարականն ընդունելի դատած է : Իսկ եթէ ըսուի որ թերևս Մկրտիչ կաթողիկոս ետ կենայ իր ազգամիտ առաջարկութիւններէն, ուստի պէտք է անսպարեւ անոր հրաժարականն

ընդունել . կը պատասխանեմ թէ ասոր ալ դարմանն արդէն կայ . այդ խնդրոյն մէջ զրկեալը ոչ թէ Սրբազան Պատրիարքն, այլ Մկրտիչ կաթողիկոսն պիտի ըլլայ . ո՞վ ըսաւ թէ վարչութեան որոշման մը երեսնէն զրկուողին համար Ազգային ժողովիս դռները դոյն են : Մկրտիչ կաթողիկոս ինքն ուղղակի կրնայ հոս ղիտել և վարչութեան որոշման դէմ բողոքել : Զրկուող մը ոչ թէ կաթողիկոս այլ ազգին յետին մէկ արշտոնեացն անգամ ըլլայ, կրնայ հոս ղիտել խնդրագրով մը : Սրբազան Պատրիարքը կհարցնէ թէ ազգային ժողովն արդեօր Մկրտիչ կաթողիկոսի առաջարկութիւններն անդամնալի կերպիւ մերժած է : Այս հարցման պատասխանը նոյն խի Ազգային ժողովոյ ըրած բուհարկութեան ձևին մէջն է . Ազգային ժողովն փոխանակ Մկրտիչ կաթողիկոսի առաջարկութիւնները մի առ մի հերքելու, անոնց վրայ վնասարանել կարելի է որ հարցմանը մէջ ինչ առաջարկութիւն որ հակառակ է եկեղեցւոյ և ազգին շահերուն և Սահմանադրութեան տրամադրութեանց, երբէք չկրնար ընդունիլ . հետևաբար Մկրտիչ կաթողիկոսի առաջարկութիւններն ալ բովանդակապէս մերժած կըլլայ : Այս բացատրութիւնն ահա կրնայ տրուիլ Ազգաբան Պատրիարք Հօր հարցման, և որ և է տնօրէնութիւն թողուլ վարչութեան . ինչպէս արդէն Սոյ կաթողիկոսական խնդիրն իրբեմնութեան խնդիր վարչութեան պատկանելի ըլլալն որոշուած է :

Սրբ' իմ զիտադութիւններս ամբողջով կեղտակայնեմ թէ, պէտք է յայտարարել Ազգաբան Պատրիարք Հօր հարցման թէ ազգային ժողովն Սոյ Մկրտիչ կաթողիկոսին առաջարկութիւններն մերժած է, և խնդիրը յիշէ դարձեալ վարչութեան, որպէս զի իր արժան դատած եղանակաւ տնօրինէ : Սոյ կաթողիկոսին հրաժարականն ընդունելով՝ նոր կաթողիկոսի ընտրութեան պէտք չծագիր . վարչութիւնը կրնայ տեղադրուի մը դնել ցմահ նորա : Ետ ամօթալի բան պիտի ըլլայ եթէ Սոյ խնդիրը դարձեալ ժողովոյ Օրակարգն անցնելով մեզ գրադեցնէ . մինչդեռ հաղի ազատած ենք անկէ : Չգիտեմ թէ այս տեսակ խնդիրներով ժողովս

գրադեցնել ինչպէս կուզուի, մինչդեռ ուրիշ առիթներու մէջ կը փախարին որ ժողովս դատարարութեան և ուրիշ կարևոր խնդիրներով զրադի : Բաւ է որչափ ժամանակ որ ամբողջին խնդիրներով կորուսինք . Մկրտիչ կաթողիկոս իր նախորդաց ունեցած իրաւասութեան սահմանին մէջ ալ իր պաշտօնը վարել չուզէր . անոր խնդիրներուն և անձին կապուելով ժողովըրդեան խնդիրները մտայնք . Սոյ թեմերն վերջին աստիճան խեղճութեան մէջ կը լսենք, և բողոքականութիւնն ու պատկանութիւնը հետ գհետէ կը ձարակի այն կողմերը . ուստի զգուշանանք նորէն ամբողջին խնդիր յարուցանելէ, և յանձնենք վարչութեան որ կաթողիկոսի ժողովըրդեան վնասները դարմանելու միջոցներ խորհի գործադրէ :

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԽԱԳԱՋ. — Փախաղեան էֆէնտին կըսէ թէ ժողովը բացորոշապէս մերժած է Մկրտիչ Սրբազանին և առաջարկութիւնները . բայց ես կարգացի արձանագրութիւնը և տեսայ որ ժողովը բացորոշապէս ըսած չէ մերժած ըլլալը . իսկ Վարչութիւնը՝ Ազգային ժողովոյ կողմէն մերժուած են առաջարկութիւններն ըսելով՝ ընդունեց Մկրտիչ Ազգաբանին հրաժարականը :

Այլ ես կը զարմանամ որ Սոյ խնդիրն իր անկարևոր իւր վրայէն նետել ուզող ժողովը՝ նոյն խի Մուրատեան վարժարանի խնդիրն ալ իրբեմն դատարարութեան վերաբերեալ կարևոր խնդիր մը չուզէց նկատուիլեան առնուլ :

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ՓԱՇԱ. — Սրբազանին խօսքերը ծանր են, բայց մեք գիտենք իր սիրտը և կղզանք թէ ինչ ոգևոլ կիտուի : Այսու ամենայնիւ պէտք է ըսեմ թէ մեք ալ ուրիշ ոգևոլ չենք վարուիր իւր Սրբազանութեան հետ, բայց միայն Սահմանադրութեան այն ոգևոլ՝ որ կուարտաւորէ զմեզ խրաբանչիւր խնդիր իրեն վերաբերեալ արշտոնէութեան յանձնել :

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԽԱԳԱՋ. — Ամեն բանէ աւելի մէկ բանի մը համար շնորհակալ եմ, որ քաղաքագիտութեան ըստ դատ մը կուտար մեզի, խնդիրները ձեր վրայէն նետելով :

S. ՄԱՏԹԷՈՍ ՎՐԵ. — Ս. Պատրիարք Հօր Սոյ խնդրոյն առթիւ Ազգ. ժողովոյս մատուցած հարցումն, ինչպէս երեսփոխան մը ըսաւ, չէ թէ իրբեմն Սոյ կաթողիկոսական խնդիր ներկայացուցած է հոս Ն. Սրբազանութիւնը այլ ստի իւր և Վարչութեան մէջ անհամաձայնութիւն պատճառ ըլլալու ձևով բերած է . վասն զի Ն. Սրբազանութիւնը կըսէ . Ազգ. ժողովը Մկրտիչ կաթողիկոսին առաջարկութիւնները մերժած է եղեր, և Վարչութիւնն ասոր վրայ կրթնելով անոր հրաժարականը կընդունի . կը հարցնէ թէ իրաւ այդպէս է մի : Կրնայ ըլլալ որ Մկրտիչ կաթողիկոս իւր առաջարկութիւններն ընդունել տալու համար հրաժարականն իր սպառնալիք մէջ բերած լինի, և երբ տեսնէ թէ իւր առաջարկութիւնները չեն ընդունուիր և կը մերժուին՝ ինք ալ յետոյ կը կոչէ զանոնք : Հասանական կէտ մ'է այս : Երեսփոխան Տեալք, Սոյ կաթողիկոսական խնդիր չէ այս, այլ սահմանադրական սկզբան մը խնդիր այն է պատճառարանեալ հրաժարականի մը պատճառներն երբ չեն ընդունուիր որ և է ժողովէ մը՝ հրաժարողին իմաց կը տրուի իւր մէջ բերած պատճառներուն հետեւապէս և հրաժարականին չընդունուիլը եթէ վերջապէս պնդէ իւր պատճառներուն վրայ՝ յայնժամ և այն հրաժարականը կընդունուի . այսպէս շատ անգամ պատճառարանեալ հրաժարականներ եկած են հոս և չեն ընդունուած և ըստ սահմանադրական սկզբան՝ հրաժարողին ծանուցուած : Մեք ձգենք Մկրտիչ կաթողիկոսին անձը, ձգենք նորա իմաստ եկեղեցւոյ և ազգին ունեցած արարքը և միայն օրինական խնդիրը ձեռք առնենք . տարակոյս չունիմ որ Ս. Պատրիարք Հօր հարցման բուն նպատակն այս է, այսինքն թէ հարցնել պէ՞տք է հրաժարելոյն թէ ոչ . Չեր յանձնուիմ մըն այդ կը պատասխանէ այս հարցման, բայց Մկրտիչ կաթողիկոս եկեղեցւոյ և ազգին նկատմամբ վնասակար ընթացից մէջ կը գտնուի . այս մասին կը պատասխանեմ : Մեք գիտենք և վարչութիւնը ձեռնհաս կը ձանջանաք յուղղութիւն նոյնն՝ որք կարօտ են ուղղութեան, արդ երբ Մկրտիչ կաթողիկոս եկեղեցւոյ և ազգին դէմ վնասակար կերպով կը

վարուի, Վարչութիւնը կարող է և պէտք է կոչել զայն յազգութիւն, և մինչև իսկ եթէ յանդիման անասաւել եկեղեցական օրինաց և մեղանշէ եկեղեցւոյ աւանդութեանց դէմ՝ պէտք է եկեղեցական վճռով դատաւարանը տայ ձեռքնհաս իշխանութեան: Ահա այսպէս օրինական խնդիր հասկցած է Չեր յանձնաժողովը Ս. Պատրիարք Հօր հարցումը, ինչպէս որ անանկ ալ է, և ոչ թէ Սոյ կաթողիկոսական խընդիր. վասն զի Աղգ. Ժողովը այդ խնդիրն իրրե թեմական խնդիր իւր ամբողջութեամբը միանգամ ընդ միշտ յանձնած է Վարչութեան՝ ի տնօրէնութիւն:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — Աղգ. վարչութիւնը Մկրտիչ կաթողիկոսին հրատարական ընդունելու որոշմանը հիմ բռնած է անոր առաջարկութեանց Աղգ. Ժողովէր մերժուիլը. ինծի համար զեռ մութ է մերժուիլը կամ չը մերժուիլը. իմ հարցումս սրարդպէս այդ կէտին համար է. Աղգ. Ժողովը այն մարզուն առաջարկութիւնները մերժած է թէ ոչ, տակաւին Ատենապետ փառայի բերնէն չեղաւ խօսք մը որ այն առաջարկութեանց Աղգ. Ժողովով մերժուած ըլլալն յայտնէ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ես կրկին ըսեմ ձեզի՛ Սրբազան Հայր, յանուն ժողովոյ, և աստե նագրութիւնն ինձ վկայ. մեր Մկրտիչ կաթողիկոսին առաջարկութիւնները մի առ մի չքննեցինք որ կարենայինք ընդունիլ կամ մերժել. ստոյգ է որ շատ բաներ խօսուեցան հոս. աղէկ կ'ըլլեմ որ ըսուեցաւ նաև թէ նախորդ կաթողիկոսը Մէհտիէ նշան ունէր, ասոր ինչո՞ւ չըարուեցաւ. . .

ՓԱՓԱԶԵՆ Ս. ԷՖ. — Իրիթ օղէն ինկան այն խօսքերն որ քուէի դրուեցան. ի՞նչ սրտաճառաւ ուրեմն այդ քուէարկութիւնը կատարուեցաւ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ներկեցէք. մինչև ցոյս վայր քննութեան շնտաւ ժողովը. այս կամ այն սրտմանը կ'մերժեմ չըսաւ. բայց այս վայրկեանէն կրնայ քննութեան մանել. ասոր ըսելիք չունիմ: Ժողովն ինք Վարչութիւն չէր որ քննէր, անոր համար Վարչութեան յանձնեց, չափերը ցուցնելով, և ըսաւ վարչութեան.

զնա՛ այս չափերուն հետ համեմատէ կաթողիկոսին սրտմանները և ըստ այնմ ընդունէ՛ կամ մերժէ՛: Բայց Վարչութիւնը սխալած է այս կէտին մէջ ըսելով թէ Աղգային ժողովէն մերժուած են կաթողիկոսին առաջարկութիւնները. Սրբազան Հայրն ալ կհարցնէ թէ իրաւ մերժուեցա՞ն: Եւ որովհետև այսպիսի հարցման մը առանց քննութեան անարատն էր ժողովոյս պատասխանել, յատուկ յանձնախումբի մը յանձնուեցաւ սրատասխանը սրատաստել. դժբաղդարար յանձնախումբնիս ալ սխալած է կարծելով որ Մկրտիչ կաթողիկոսին առաջարկութիւններն Աղգ. Ժողովէն բացարձակապէս մերժուած են: Այս է ճշմարտութիւնը: Իսկ եթէ ժողովը կուզէ, կրնար այսօր քննութեան առնուլ նոյն առաջարկութիւններն. բայց մինչև ց'այսօր զանոնք ոչ քննած էք, ո՛չ ընդունած և ոչ մերժած:

(Ատենապետի անունով ընդհանուր փառայի խօսքերուն:)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ներկեցէք, ահա՛ ատենագրութիւնը. մտիկ ըրէ՛ք:

Այս միջոցին Ատենապետ փառան՝ Ժ. նստի ատենագրութիւնը ձեռքն առնելով՝ անոր մէջէն հետեւեալ հատուածները կարդաց. — «Սրբազան Նախագահ. — Ես իրի՛ Պատրիարք և իրրե Նախագահ Աղգ. Վարչութեան գործեալ կ'յայտարարեմ թէ՛ չեմ կըրնար յանձն առնուլ այս խնդրոյն սրատասխանութիւնը:

«ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Սրբազան Հայր, «ի՞նչ կուզէք, հրահանգ կուզէք ժողովէն:

«ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Ժողովը պէտք է որոշակի ըսէ՛ Վարչութեան թէ՛ սա՛ կամ «նա՛ կերպով գործէ՛ այս խնդրոյն մէջ. իրրե «ծանր խնդիր հոս պէտք է լուծուի և որոշուի «թէ՛ ի՞նչ կերպով գործադրելու է Վարչութիւնը:

«ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Սրբազան Հայր, «միշտ իրաւունք ունիք իրրե Վարչութեան Պետ «ժողովոյս ղիմել երբ հարկաւոր դատիք. ուստի «երբ այս խնդիրը ժողովոյս կողմէ Վարչու-

«թեան կ'յանձնուի, Վարչութիւնը պէտք է «քննէ և մտածէ թէ՛ ի՞նչ ընելու է. այժմէն «հրահանգ տալու հարկ չկայ, մանաւանդ որ «պէտք է խնդրոյն. միթէ՛ Աղգ. Ժողովը կըրն «ւա՞յ ընել զայս. հնա՞ր է ժողովով Մկրտիչ «կաթողիկոսը յատենի քննութեան ենթարկել կամ անոր վերաբերեալ գրութիւնները՝ «բողոք, դանդատ, և այլն՝ մի առ մի քննել և «որոշում տալ. Վարչութեան գործ է այս. «իսկ երբ Վարչութիւնը դժուարին կէտերնը «կատէ գործադրութեան տակն, այն ատեն «կրնայ սրատասխանեալ տեղեկագրով մը հոս «ղիմել: Մեր գիտենք, Սրբազան Հայր, որ «խմտաութեամբ կ'վարուիք ձեր տնօրէնութեան «մէջ. ինչո՞ւ հիմակուրէն ձեր գործին միջա- «մտենք սա՛ կամ նա՛ կերպը ցուցնելով. թե «բեւս մեր հրահանգին բնաւ չսխալուի կարօտիք: «Ատենապետ փառային ներկայացուցած «քուէի բաւերուն վրայ ղիտողութիւն մը չըլ- «լալով, նոյնութեամբ քուէի դրուեցաւ, և «Նախագահ Սրբազանին ու Մանկասարեան «էֆէնտիին քուէից դէմ ընդհանուր հաւանու- «թեամբ ընդունուեցաւ, և խնդիրն ՈՐՈՇՈՒԵ- ՅԱԻ յղել Վարչութեան»: «Ս. ՄԱՏԹԷՆՈՍ ՎՐԴ. — Առաջինն ալ կարդացէ՛ք:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Դուք վերջինը նա- յեցէ՛ք, որոշումն այս է: Խօսքը Սրբազան Նախագահին է:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — Երբ նոյն օրը քուէարկու- թիւն եղաւ, ևս մինակ հակառակ քուէ տուի, և ըսի թէ Ժողովը պէտք է ինձ հրահանգ տայ սա՛ կամ նա՛ կերպով վարուելու. դուք ինձ եկեղեցական կանոնները և գորերուն մեզ բերած աւանդութիւնները կը յիշեցունէք. մեր այդ աւանդութիւնները մեզէն զիտենք. մեր ե- կեր ենք բացորոշ հրահանգ խնդրելու գործա- դրութեան մէջ երեցած դժուարին կէտերուն համար. ինչո՞ւ կը խուսիք մեզ օգնելէ. այսչափ աշխատութիւն առանց տաղնապի կրեր և հոս բերեր ենք խնդիրը, դուք ինչո՞ւ տաղնապելով կը խօսիք և անկեղծութեամբ չէք երթար. ևս անկեղծութեամբ կը խօսիմ: Ես այն օրն այս-

սխալ խօսքեր լըրի քուէարկութեան միջոցին, չգիտեմ թէ ամբողջ արձանագրուած են:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Այո՛, Ս. Հայր, ըսիք բոլոր այդ խօսքերը. բայց մանրամասն արձանագրուած չեն, վասն զի մեր սղագրու- թիւն չունինք:

Ս. ՄԱՏԹԷՆՈՍ ՎՐԴ. — Թող տուէք որ ես կարդամ. [Եւ կարդաց Ժ. Ատենագրութեան մէջէն Ատենապետ փառային խօսքն՝ որ արձանագրեալ է ուսկէս.]

«ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — [Քարուակերպ] Ա. «սով բոլոր այն սրտմաններն որ և է կաթո- «ղիկոսի կողմէն ալ դան, մերժած կըլլայ ժո- «ղովս, և խնդիրը կ'յղէ Վարչութեան՝ ըստ «կարգաց և օրինաց Եկեղեցւոյ և սահմանադ- «րութեան գործադրել»: [Յուզմունք]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — (Դարձեալ ձեռքն առնելով Ժ. նստի ատենագրութիւնը կարդաց բարձրաձայն և մեկին, ժողովոյ վճռոյն առթիւ Սրբազան Նախագահին և իւր մէջ եղած խօսակցութիւնն՝ որ արձանագրեալ է սուկէս:

«ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Ես իրրե Պատ- «րիարք և իրրե Նախագահ Աղգ. Վարչու- «թեան գործեալ կ'յայտարարեմ թէ՛ չեմ կըր- «նար յանձն առնուլ այս խնդրոյն սրատասխա- «նաւութիւնը:

«Ատենապետ փառայ. — Սրբազան Հայր, «ի՞նչ կուզէք, հրահանգ կուզէք ժողովէն:

«Ատենապետ փառայ. — Սրբազան Հայր, «միշտ իրաւունք ունիք իրրե Վարչութեան «Պետ ժողովոյս ղիմել երբ հարկաւոր դատիք. «ուստի երբ այս խնդիրը ժողովոյս կողմէ Վար- «չութեան կ'յանձնուի, Վարչութիւնը պէտք է «քննէ և մտածէ թէ՛ ի՞նչ ընելու է. այժմէն «հրահանգ տալու հարկ չկայ, մանաւանդ որ «հրահանգ տալու համար նախաքննութիւն պէտք «է խնդրոյն. միթէ՛ Աղգ. Ժողովը կրնա՞յ ընել «զայս. հնա՞ր է ժողովով Մկրտիչ կաթողիկո- «սը յատենի քննութեան ենթարկել կամ անոր «վերաբերեալ գրութիւնները՝ բողոք, դանդատ «և այլն՝ միառմի քննել և որոշում տալ. վարչու- «թեան գործ է այս. իսկ երբ Վարչութիւնը «դժուարին կէտեր նկատէ գործադրութեան ա-

« տեն կրնայ սրտաճառարանեալ տեղեկագրով մը
 « հաս զխմել : Մեր զխոսեր , Սրբազան Հայր ,
 « որ խնամաբար կ'ստիպուիք ձեր տնօրէնու-
 « թեան մէջ . ի՞նչու հիմակուրնէ ձեր գործին
 « միջամտենք սա՛ կամ նա՛ կերպը ցուցնելով .
 « թերևս մեր հրահանգին բնու շարտի կարօտիք :
 « Ատենապետ փառային ներկայացուցած
 « քուէի բառերուն վրայ զխոսողութիւն մը չըլ-
 « լալով , նոյնութեամբ քուէի դրուեցաւ , և Նա-
 « խազան Սրբազանին ու Մանկատարեան էֆէն-
 « տինն քուէից զէ՛մ ընդհանուր հաւանութեամբ
 « ընդունուեցաւ , և խնդիրն ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ յղել
 « Վարչութեան :

« Սրբազան Նախագահ . — Վայրկենական
 « հաճութիւն մ'է այս քուէի արդիւնքը , վաղը
 « դարձեալ սխտի մտածենք թէ ի՞նչ պէտք է ընել :

« Ատենապետ փառայ . — Սրբազան Հայր ,
 « Սահմանադրական օրէնք մէջ գործերն ուրիշ
 « կերպով չեն տնօրինուիր , Ազգ. ժողովն իւր
 « վճիռը կուտայ . Վարչութեան անկէ անոր
 « գործադրութիւնն ընել . մեր ըրածը վայրկե-
 « նական հաճոյք որոնել չէ , այլ սրտառարու-
 « թիւննիս կատարել . մեր մերը կատարեցինք ,
 « դուք ալ կ'ընտար անշուշտ ձերը կատարել .
 « մեր ձեզ ցոյց տուինք ի՞նչ որ կարող էինք
 « իրք ուղեցոյց , այն է եկեղեցական օրէնք , աղ-
 « զային դարաւոր աւանդութիւնք և աղգային
 « Սահմանադրութիւն , եթէ ասոնք չբաւեն ձեզ
 « ի տնօրէնութիւն խնդրոյն , սրտառատ եմք
 « Ազգ. ժողովին պատշաճ ամեն կերպ օջակ-
 « ցութիւն ձեզ նուիրել . բայց խնդիրը դուք պի-
 « տի տնօրինէք . վասն զի ժողովը ձեզ կ'յանձնէ
 « զայն իրք գաւառական վարչական մասնաւոր
 « դործ » : (Եւ յաւելցուց) Հիմա առանց կրից
 « և առանց յուզման խնդիրն ամփոփենք . խնդի-
 « րն աստ կ'կայանայ որ թէ և ամենուս սրտին
 « մէջ սա զգացումը կայ թէ Մկրտիչ Կաթողիկո-
 « կոսին առաջարկութիւններն անընդունելի են .
 « սակայն՝ տեսա՛ք առեկողութեան ընթերցմամբ
 « որ գանձեր քննած և վճառ չենք , միայն չա-
 « վերը ցոյց տուած ենք Վարչութեան , որ ա-
 « նոնցմով զանոնք քննէ , և խնդիրն ամբողջապէս
 « իրեն յանձնած ենք : Վարչութիւնը Մկրտիչ
 « Կաթողիկոսին առաջարկութիւններն Ազգային

« ժողովն մերժուած են ըսելով՝ հրաժարականն
 « ընդունելը ընդունելու է : Սրբազան Պատրիարքը
 « կ'արցնէ նախ՝ թէ Մկրտիչ Կաթողիկոսի ա-
 « ռաջարկութիւններն անդառնալի կերպիւ մերժը-
 « ւած են , և երկրորդ՝ թէ զխոսողութիւն ունի՞ր
 « Վարչութեան որոշման վրայ : Մեր յանձ-
 « նախումբին բերած տեղեկագիրը Սրբազան Հօր
 « հարցման առաջին կէտին՝ այն է Մկրտիչ Կա-
 « թողիկոսի առաջարկութեանց մասին , անուղ-
 « զակի կերպով կ'առատարանէ թէ այո՛ , Ազգա-
 « յին ժողովն մերժուած են . այս սխալ է . խոյ
 « երկրորդ կէտին՝ այն է Վարչութեան որոշման
 « համար այ՛ զխոսողութիւն մը կ'ընէ գործադրա-
 « կան սրահատութիւն մը յայտնելով :

« Սրբ. թէ որ ժողովը կը հաճի , վիճարանու-
 « թեան վերջ տալով՝ այս երկուս կէտերը քուէի
 « զնենք . նախ՝ Վկրտիչ Կաթողիկոսի և առա-
 « ջարկութիւնները՝ որ ժողովոյս է . նախն ներ-
 « կայացեալ Վարչութեան Խառն ժողովոյ տեղե-
 « կազրին մէջ ամփոփեալ են , մի առ մի կարգա-
 « լով բուարկենք և վճիռնիս արտասանենք . յե-
 « տոյ՝ Մկրտիչ Կաթողիկոսի հրաժարականին
 « վարչութեան ընդունուելու ն նկատմամբ յանձ-
 « նաժողովոյ բերած զխոսողութեան կէտն ալ քը-
 « լէի զնենք և վերջացնենք :

« ԵԱԶՊԱԶԵԱՆ Ն . ԷՖ . — Խօսք կուզեմ .
 « խնդիրն ի սկզբանէ վերջացած է և նորէն քըն-
 « նութեան մտնել կառաջարկուի . այս կէտին հա-
 « մար խօսելիք ունիմ :

(Պալկներ , և քուէ , քուէ , արարակող բա-
 « զուս ձայներ :

« ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ . — Չեմ կրնար խօսք
 « տալ առանց ժողովին հարցնելու թէ կուզե՞ք ար-
 « տունութիւն տալ ձեզ զխոսողութիւննիդ ընելու :

« Զայս ըսելով Ատենապետ փառայ քուէի
 « դրու , և ժողովը միաձայնութեամբ ՄԵՐԺԵՑ
 « Երազեան էֆէնտի խնդրած արտունութիւնը :

« Յետոյ քուէի դրու նաև Մկրտիչ Կաթողի-
 « կոսի և առաջարկութիւնները մի առ մի , հետե-
 « լեալ կարգաւ :

1⁰ Կաթողիկոսարանին Սխալն ուրիշ տեղ
 « փոխադրութիւնը :

« Ժողովն այս Ա . առաջարկութեան միաձա-
 « ժուս ՄԵՐԺՈՒՄ արտասանեց :

2⁰ Տէրութեան կողմէ ամսական մը սա-
 « ձանուղը :

« Ժողովն այս Բ . առաջարկութեան նոյն-
 « պէս ՄԵՐԺՈՒՄ արտասանեց :

3⁰ Սոյ վիճակոյ ընդարձակելը :

« Ժողովն այս Գ . առաջարկութեան նոյն-
 « պէս ՄԵՐԺՈՒՄ արտասանեց :

4⁰ Կաթողիկոսութեան սրտածնին առաջ-
 « նորդութիւններէ աւելի արտոնութիւն մը տէրու-
 « թեան կողմէ արուղը :

« Ժողովն այս Դ . առաջարկութեան նոյն-
 « պէս ՄԵՐԺՈՒՄ արտասանեց :

« ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ . — Ուրեմն Մկրտիչ
 « Կաթողիկոսի առաջարկութեանց ամենն ալ այս-
 « օր վճարար մերժուեցան ժողովս : Կը մնայ
 « Մկրտիչ Կաթողիկոսի հրաժարականին Վարչու-
 « թեան Խառն ժողովն ընդունուած բլլալու կէ-
 « տըն , որոյ մասին Ս . Հայրը կը հարցնէ թէ
 « ժողովը զխոսողութիւն ունի՞ :

« ԶԱՅՆԵՐ . — Այո՛ , յանձնաժողովը զի-
 « տողութիւն կ'ընէ թէ կաթողիկոսին հարցնելու
 « է որ իւր առաջարկութիւններն ետ կ'առնու
 « արդեօք :

« ԱՊՐՈ Ս . ԷՖ . — Պէտք է այս հարցումն
 « ըլլայ Մկրտիչ Կաթողիկոսին . քանզի կը կա-
 « կածիմ որ այս մարդը կուսակցութիւն մը կող-
 « մէ . ուստի տարից սրտածնական ձև մ'է որ
 « կատարուելու է , ծանուցանելով որ Ազգ . ժո-
 « ղովն իւր առաջարկութեանց ամենն ալ մեր-
 « ժած է . եթէ ինք դարձեալ պնդէ իւր առա-
 « ջարկութեանց վրայ , այն տտեն պաշտօնէն ին-
 « կած համարուելու է :

« ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ . — Երկու առաջարկու-
 « թիւն կայ . մէկն Ապրո կ'էֆէնտիին է :

« Տ . ՄԱՏԹԷՈՍ ՎՐԿ . — (Տեղեկարեր) Անկէ
 « յառաջ յանձնաժողովն ըրած է սոյդ առաջար-
 « կութիւնը . ինչու՞ ուրիշին կը վերաբերէր :

« Տ . ԽՈՐԷՆ ՍՐՔԶՆ . — Խօսք ուզած եմ
 « զխառնէն , բայց չարուեցաւ . առաջարկութիւն-
 « ներէն առաջ խօսելու կարգն իմն է , պէտք է
 « որ խօսիմ :

« ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ . — Խօսէն Սրբազան

« խօսք կուզէ թէ որ տամ , շատ կարելի է որ
 « իւր ետեկն ուրիշներ ալ խօսիլ պիտի ուզեն ,
 « և նոր վիճարանութիւն պիտի բացուի : Ժողովը
 « կը հաճի՞ վիճարանութիւնը շարունակել . նախ
 « այս որոշուի , և յետոյ Խօսքն սրբազանին խօսք
 « կուտանք :

« Անմիջապէս քուէի դրուելով , Ժողովը մի-
 « աձայնութեամբ ՎՃՈՒԵՑ վիճարանութիւնը փո-
 « կել , և առաջարկութեանց քուէարկութեանն
 « անցնել :

« ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ . — Ուրեմն քուէարկու-
 « թիւն պիտի ընենք . երկու առաջարկութիւն կոյ
 « ըսի , մէկն է՝ Մկրտիչ Կաթողիկոսին հարցնել
 « վարչութեան ձևօք թէ իւր առաջարկութիւն-
 « ներն՝ որք մերժուած են Ազգային ժողովն ,
 « կուզե՞ք ետ առնուլ և շարունակել իւր սրտածնու-
 « և եթէ պնդէ իւր առաջարկութեանց վրայ , այ-
 « նուհետև հրաժարականն ընդունուած համարիլ :
 « Խոյ թէ որ ետ առնու , վարչութեան կը մնայ՝
 « պարտաւարտաճը տնօրինել :

« ԱՂԱԲԷՎԵԱՆ Ս . ԷՖ . — Բայց Վեհա-
 « փառ Կաթողիկոսէն եկած վերջին կոնգակին
 « մէջ սրտան մը կայ , հարկու Մկրտիչ Կաթող-
 « զիկոսին այն ալ ընդունել սխտի արուղի , եթէ իւր
 « պաշտօնը շարունակել յանձնառու լինի :

« ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ . — Վեհափառ Հայրա-
 « պետին խօսքերը մեզի համար մէյմէկ զճիւ կեն ,
 « սակայն այն կոնգակին՝ որ վերջերս եկած է առ
 « Սրբազան Պատրիարքն , Ազգային ժողովոյս ա-
 « տենին մէջ խնդիր եղած չէ տակաւին , և ա-
 « նոր գործադրութեան պարագային վրայ որոշում
 « մը չէ արտասանուած , ինչպէ՞ս կարելի է զայն
 « այժմէն վարչութեան յանձնել ՚ի գործադրու-
 « թիւն . մի՞ զուցէ անտիտունելի դժուարութեանց
 « հանդիպինք և սուրբայ շիթութեանց տեղի
 « տանք : Նոն ըստ որում նոյն կոնգակը Սոյ
 « միանգամայն և Աղթամարոյ կաթողիկոսու-
 « թեանց կը պատկանի , ժողովոյն պէտք է ժամա-
 « նակին անոր վրայ լրջութեամբ խորհուրդ ընել ,
 « ակոսոց յարարութեանց կանոնները սահմա-
 « նել , և Վեհափառին կոնգակին գործադրութիւ-
 « նը սուրբայ շիթութիւններէ ապահովելն ե-
 « տն , պէտք եղածը զմեզ և հրաւիրել վարչու-

թիւնն ըստ այնմ վարուիլ Սոց և Աղթամարայ կաթուղիկոսաց հետ: Հիմակոբնէ անապարանոր գործի ձեռնարկել խոհեմութիւն չէ, կարծեմ:

Սոյն խորհրդածութեան վրայ գիտողութիւն ընող չըլլալով, Ստենապետ փաշան յանձնաժողովոյ տեղեկագրին եզրակացութիւնը կարգաց և յայտնեց թէ քուէի դրուելը առաջարկութեան մէկը սա է:

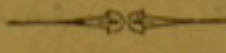
«Վարչութիւնը Սոց Մկրտիչ կաթուղի- կոսին ծանուցանէ՝ Աղգային ժողովոյ իւր առաջարկութեանց նկատմամբ տուած որոշումը, « յայտնելով, որ եթէ իւր առաջարկութեանց « վրայ պնդէ, հրաժարականն ընդունուած պիտի համարուի, և այն ատեն հարկ եղածը « պիտի տնօրինուի վարչութեան կողմէն »:

Իսկ երկրորդ առաջարկութիւնն է առաջնոյն հակառակ՝ միջամտութիւն չընել վարչութեան գործին, այսինքն՝ Մկրտիչ կաթուղիկոսի առաջարկութիւններն Աղգային ժողովէն վճարար մերժուելէ ետեւ, ձգել վարչութեան, որ անոր հրաժարականն ընդունելու կամ չընդունելու գործն ինքնին տնօրինէ:

Հետեւապէս այս երկու առաջարկութիւնները մի գինի միոյ քուէի դրուեցան, և առաջին առաջարկութիւնն ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱԻ 26 բԸ- ուէով ընդդէմ 23 ի:

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ՓԱՇԱ. — Ուրեմն ժողովին սոյն որոշման համեմատ Վարչութիւնը կալարտաւորի Սոց Մկրտիչ կաթուղիկոսին ծանուցանել իւր առաջարկութեանց նկատմամբ Աղգային ժողովոյ տուած վճիռը, միանգամայն յայտնել որ եթէ իւր առաջարկութեանց վրայ պըն-

դէ, հրաժարականն ընդունուած պիտի համարուի և այն ատեն պէտք եղածը պիտի տնօրինուի Վարչութեան կողմանէ:

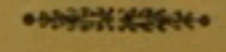
Ստեանը գոյուելու միջոցին Ստենապետ փաշան ծանոյց ժողովին որ Աղթամարայ խնդրոյն վրայ Յանձնաժողովը գրութեամբ մը կիմացընէ թէ իւր մէջ համաձայնութիւն չէ կրցեր գոյացնել, և թէ խնդրոյն փախկութեանը համար կառաջարկեն որ սոյն խնդրոյ միճարանութիւնն դրօք փակելովը կատարուի:

Հետեւապէս Ստենապետ փաշան՝ յիշեալ խնդիրը դանփակի մէջ նկատողութեան առնուելու պայմանաւ յաջորդ նստին օրակարգին անցընելու համար ժողովին հաճութիւնն ստանալէ ետեւ, յայտարարեց թէ յաջորդ նիստը 8 օրէն պիտի գումարի յառաջիկայ ուրբաթ օր, ըստ յետագայ Օրակարգի:

Ա. Խնդիր սրտորիտրբարկան սրտասխանատուութեան վսան գործադրութեան որոշմանց Աղգային Վարչութեան:

Բ. Կրկին տեղեկագիրը խորհրդարանական Խառն Յանձնաժողովոյ ի վերայ խնդրոյն Աղթամարայ [Պոնկիակ]:

Ստեանը գոյուեցաւ ժամ 10 ին:
ԱՏԵՆԱԳԻՐ ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Հ. Ս. ԱՂԱՃԱՃԱՆ Ս. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Ահաւասիկ Ս. Պատրիարք Հօր կողմէն Աղթամարայ խնդրոյն վերաբերեալ հարցման վրայ՝ Աղգ. ժողովոյ Յանձնախմբի մեծամասնութեան և փոքրամասնութեան կողմէ ներկայացեալ Տեղեկագրոց օրինակը:

Ա.

ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԵՐԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԱՆԳՍՏՈՅ

ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ

Վսեմափայլ Ստենապետ Փաշա Աղգ. ժողովոյ:

Յանձնաժողովը չկարենալով իւր մէջ համաձայնութիւն գոյացնել՝ Աղթամարայ խնդրոյն վրայ Ս. Պատրիարք Հօր առ Աղգ. ժողովը ուղղած հարցման նկատմամբ արուելիք պատասխանին մասին, մեծագոյն մասը կը փութայ ներկայիս իւր կարծիքը յայտնել:

Ահաւասիկ Ս. Պատրիարք Հօր հարցումը. «Աղթամարայ Խաչատուր սրբազանի՝ իւր ճանիտրդին սպանման ոճրագործութեան մասնակցութեանն արգարանալու և անպարտահամարուելու բաւական կը համարե՞ ժողովը «Բ. Պոնէն եկած թէղթերէն»:

«Այս հարցման պատասխանը միայն կարող կընէ զիս գործադրել կամ ոչ՝ Համապարտ և Խառն ժողովոյ որոշումներն»:

ՊԱՏԱՍԻԱՆ

Բաւական չէ:
— Ընդհանուր տեսութեամբ քաղաքական օրէնքները եղեանական գործերու վրայ երեք տեսակ վճիռ կենթադրեն:

Առաջինն է՝ լոկ դատաստարտութիւն յանցաւորին, որ բնականաբար հիմնեալ է ամբաստանելոյն ոճրագործութեան մասին դատաւորին օրինաւորապէս ստացած համոզմանը վրայ:

Երկրորդն է՝ ամբաստանելոյն բացարձակ անմեղութեան և անպարտութեան վճիռը, զոր գատաւորը կարճակէ այն ատեն միայն՝ երբ ամբաստանելոյն վրայ յարուցուած կասկածները ըստ օրինաց բննելէ ու կշռել վերջը խզի մըտօք կը համոզուի անոր անպարտութեանը, հե-

տեարար և զանի անմեղ կը հռչակէ, այս տեսակ վճիռ մը ամբաստանելոյն պատիւն անգամ կը վերահաստատէ՝ զանի ամեն կասկածանաց արատէն մարբելով:

Իսկ երրորդ տեսակն է սոյն վճիռը, որ կը տրուի այն պարագային մէջ, ուր ամբաստանութեան մասին յառաջ բերուած կասկածք ու իրողութիւնը չկարենալով որոշակի և ըստ օրինի ոչ հաստատուիլ և ոչ ցրիլ, գործն անստուգութեան մէջ կը մնայ. և ըստ որում օրէնքը լոկ կասկածանոց վրայ պատիժ չարամաղկէր, ամբաստանեալը անպատիժ կը թողուի. բայց այս տեսակ վճիռ մը անմեղութեան չենթադրելէ զատ, կրնայ մինչև անգամ ապագային մէջ նոր դատական հետազոտութեանց տեղի տալ, եթէ նոր փաստ մը, իր մը հին կասկածանաց ոյժ տան:

Այդ Բ. Պրան թէղթերէնի սրտանակութիւնը ըստ մեր կարծեաց վերջին դատարարութեան կը սրտասխանէ:

Բ. Պոսք՝ իրր գերագոյն հեղինակութիւն երկրին՝ կը յայտարարէ միմիայն թէ անկարելի եղած է իրեն՝ Խաչատուր եպիսկոպոսի դատը յառաջ տանիլ, պատճառելով՝ Շահին և Եռսուֆ անուն երկու բխրաւորուն փախուստն ու մահը. հետեւորար անմեղութեան վճիռ չտար: Այս վերջին մասին տնօրէնութիւնն ալ բացօրոշապէս ազգին կը յանձնէ:

Այժմ կը մնայ զիտնալ թէ ազգը իր այս պաշտօնն ալ կատարած է:

Յանձնաժողովոյ մեծագոյն մասը նկատելով որ իրեն ներկայացեալ գրութիւնը այս կէտին վրայ բնաւ լոյս չեն մատակարարեր, կառաջարկէ որ Պատկառելի ժողովը հարցնէ Ս.

Պատրիարք Հօր, թէ խաչատուր սրբազանի կաթողիկոսութեան կրօնական մասը լուծելէ յառաջ կանոնաւոր վճարով անոր անձը քաղաքականապէս անվեղ ու անպարտ հաշակելու համար օրինաց պահանջումները վարչութեան կողմանէ գործադրուած են թէ ոչ. — եթէ ոչ՝ այս մասին օրինական թերութիւնները հարկ է լրացնել :

Ա. ԱԼԹՈՒՆ ՏԻՐԻՐԻ ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԱՐԷԿԵԱՆ

Յ. ՆՈՒՐԵԱՆ

Կ. Պօլիս 12 մարտ 1876

Բ.

ՅԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԻ ԵՐԿՈՒ

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ԱՆԴՍՄՈՅ

ՅԵՂԵԿԱԳՐԲ

Վսեմապատիւ Առնապետ Փաշա

Ազգային ժողովոյ

Ազգաժողովոյ կաթողիկոսական խնդրոյն պրայ Առնապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հօր վեարկար 20 թուականու առ Ազգային ժողով մատուցած հարցման տեղեկագիրը և այդ խընդրոյն փերտերեալ ըտր անցեալ գործողութիւններն ուղղութեան առնելով Յանձնաժողովոյ անդա՛քս, տեսանք որ Ազգաժողովոյ կրօնական խնդիրը երկու մաս ունեցած է, Եկեղեցական և Քաղաքական :

Եկեղեցական մասին խաչատուր կաթողիկոսի ընտրութիւնն և օծումը յետ ընդ երկար քննութեան ընդունելի վճար է Եկեղեցական Համագումար ժողովն 'ի 1874 մարտ 11. րոյց ըստ որում քաղաքական մասին այն է Պետրոս կաթողիկոսի սպանութեան խնդրոյն մէջ Բ. Գրան զխաչատուր կաթողիկոս կասկածելի համարելուն կամ չհամարելուն խնդիրը մնացած ըլլալով՝ սոյն խնդիրն Ազգային ժողովոյ ատեանն ելած է, և ըստ այնմ Ազգային ժողովն ալ իրրե թեմական խնդիր վարչութեան խառն ժողովոյ յղած է 'ի անօրէնութիւն :

նութիւնը խնդրոյն վերջնական լուծումն ըլլալը սրտէր է :

Խնդիրն այս վիճակին մէջ եկած է Ազգային ժողովոյ ատեանը 'ի 1874 դեկտեմբեր 6, որ սոյն խնդրոյն քաղաքական մասին քննութիւնը և խնդիրն ամբողջապէս իրրե թեմական խնդիր յղեր է վարչութեան խառն ժողովոյ 'ի պարտ ու պատշաճ տնօրինութիւն :

Ազգային վարչութեան խառն ժողովը նկատելով որ այս խնդրոյն քաղաքական մասին այն է սպանութեան խնդրոյն վրայ Բ. Գրան կասկածանքը մնացած է միայն, որով կարեւոր ունի խնդրոյն վերջնական լուծումը, 1874 ապրիլ 5 թուականու թագրիր գրեր է առ Բ. Գրան թէ խաչատուր Սրբազան իւր նախորդին սպանութեան ոճրոյն մէջ ընդ կասկածանօք է տակաւին թէ ոչ : Եւ նոյն տարւոյ յուլիս 26 թուականու եկած Բ. Գրան պատասխանազիրն այդ խնդրոյն վրայ խաչատուր կաթողիկոսի մասին ըսելիք մը չունենալը յայտնէր է : Այս պատասխանին վրայ Քաղաքական ժողովն ատեանին և կրօնական ժողովն ալ Եկեղեցական Համագումար ժողովոյ նորոգ վճարով անպարտ հրատարակած են զխաչատուր կաթողիկոս՝ Բ. Գրան յարուցած կասկածանքին :

Արդ՝ Յանձնաժողովոյ ստորագրեալ անգամբըս նկատելով թէ՛

1. Ըստ որում Ազգաժողովոյ խաչատուր կաթողիկոսի ընտրութեան և օծման ընդունելի ըլլալը Եկեղեցական Համագումար ժողովով վճարուելն յետոյ՝ Պետրոս կաթողիկոսի սպանութեան պարագային մէջ Բ. Գրան զխաչատուր կաթողիկոս կասկածելի համարելուն կամ չհամարելուն խնդիրը մնացած ըլլալով՝ սոյն խնդիրն Ազգային ժողովոյ ատեանն ելած է, և ըստ այնմ Ազգային ժողովն ալ իրրե թեմական խնդիր վարչութեան խառն ժողովոյ յղած է 'ի անօրէնութիւն :

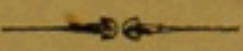
2. Ըստ որում վարչութեան խառն ժողովը վերջին անգամ Բ. Գրան զիսկելով՝ անկէ պատասխան ստացած է թէ խաչատուր կաթողիկոսի համար ըսելիք մը չունի Բ. Գրան, և ըստ այնմ խառն ժողովն, ինչպէս նաև Եկեղեցական Համագումար ժողովն իր նախորդ վերջին լրացնելով՝ զխաչատուր կաթողիկոս անպարտ հրատարակած են Բ. Գրան յարուցած կասկածանքին :

զեցական Համագումար ժողովն իր նախորդ վերջին լրացնելով՝ զխաչատուր կաթողիկոս անպարտ հրատարակած են Բ. Գրան յարուցած կասկածանքին :

3. Ըստ որում կրօնական ժողովն ըստ առաջարկութեան Եկեղեցական Համագումար ժողովոյ և Հայրապետական վերջին կոնգակին, առ Մայր Աթոռն Ս. Էջմիածնի և առ Գաջապալ նորին հոգևոր հպատակութեան սոյմանազիրն առած է խաչատուր կաթողիկոսն, և որուն (խաչատուր կաթողիկոսի) ստորագրութիւնը վաւերացուցած է Առնապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը իւր իսկ ստորագրութեամբն ու կնքով :

Յանձնաժողովոյ ստորագրեալ անգամբ կեղրակացներ թէ Ս. Առնապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հօր կը մնայ վարչութեան և Եկեղեցական Համագումար ժողովոյ որոշումը գործադրել ըստ պահանջման Սահմանագրութեան :

12 Մարտ 1876 Անդամք Յանձնաժողովոյ
Մ. Վ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ
ՍԱՀԱԿ *ՆՆՅ Տ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Տ. Խորհն	Այրեպիտի.	Նոր-պէյ	ԱՅՆԱԳՅԷ
2. Տ. Կարապետ	Եպիտի.	Սերբեան	
3. Տ. Ներսէս	Վ.	Արմենեան	ԱՅՆԱԳՅԷ
4. Տ. Ա. Երասիմ	»	Ռաբինեանց	
5. Տ. Գէորգ	»	Գերմանեան	
6. Տ. Զարարիա	»	Զիմրիսիճեան	
7. Տ. Խորհն	»	Կիրոյեան	
8. Տ. Յովհաննէս	»	Փափաղեան	
9. Տ. Արիստակէս	Ք.	Մամբրեան	
10. Տ. Գրիգոր	»	Երամեան	
11. Տ. Գրիգոր	»	Աճառեան	
12. Տ. Երեմիա	»	Խաղիւզի	
13. Տ. Սիրիաս	»	Ստեփաննոսեան	
14. Տ. Վարդանէս	»	Միջոցիւղի	

ԲՍՆԱԲՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Սիմոն	Մարտառեան	պէյ	ԱՅՆԱԳՅԷ
2. Միրոյշ	Մամիկոնեան	Էջմիշեան	ԱՅՆԱԳՅԷ
3. Արթուր	Հարենց	»	
4. Աստիա	Իկոնոպոլեան	»	
5. Խաչիկ	Ալեանաբեան	»	
6. Կարապետ	Փափաղեան	»	
7. Մկրտիչ	Լասեան	»	
8. Յովնաթ	Կաստանդ	»	
9. Յովնաթ	Փափաղեան	»	
10. Յարգիս	Արթուրեան	»	
11. Յարգիս	Արապեան	»	
12. Սիմոն	Միրոյշեան	»	
13. Սիմոն	Նորատունկեան	»	
14. Ստեփան	Խնդիրեան	»	

ԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

1	Հայկական	Գրական	1870
2	Հայկական	Գրական	1871
3	Հայկական	Գրական	1872
4	Հայկական	Գրական	1873
5	Հայկական	Գրական	1874
6	Հայկական	Գրական	1875
7	Հայկական	Գրական	1876
8	Հայկական	Գրական	1877
9	Հայկական	Գրական	1878
10	Հայկական	Գրական	1879
11	Հայկական	Գրական	1880
12	Հայկական	Գրական	1881
13	Հայկական	Գրական	1882
14	Հայկական	Գրական	1883
15	Հայկական	Գրական	1884
16	Հայկական	Գրական	1885
17	Հայկական	Գրական	1886
18	Հայկական	Գրական	1887
19	Հայկական	Գրական	1888
20	Հայկական	Գրական	1889
21	Հայկական	Գրական	1890
22	Հայկական	Գրական	1891
23	Հայկական	Գրական	1892
24	Հայկական	Գրական	1893
25	Հայկական	Գրական	1894
26	Հայկական	Գրական	1895
27	Հայկական	Գրական	1896
28	Հայկական	Գրական	1897
29	Հայկական	Գրական	1898
30	Հայկական	Գրական	1899
31	Հայկական	Գրական	1900

ԳԻՆ 2 ՂՐՈՒՇ

ՄԵՓՈՆԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄՆՏՈՒԿԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՂՈՅ ՄԱՒՈՒՅ ՅԱՏԿԱՅԵԱԼ

Կը ծախուի ի Գիւանատան Պատրիարքարանի . և Ղալախիոյ Ս. Լուսաւորիչ Նկեղեցւոյ բանկայը . և Հայ գրաւթճանայ քով .

Հայկական	Գրական	1870
Հայկական	Գրական	1871
Հայկական	Գրական	1872
Հայկական	Գրական	1873
Հայկական	Գրական	1874
Հայկական	Գրական	1875
Հայկական	Գրական	1876
Հայկական	Գրական	1877
Հայկական	Գրական	1878
Հայկական	Գրական	1879
Հայկական	Գրական	1880
Հայկական	Գրական	1881
Հայկական	Գրական	1882
Հայկական	Գրական	1883
Հայկական	Գրական	1884
Հայկական	Գրական	1885
Հայկական	Գրական	1886
Հայկական	Գրական	1887
Հայկական	Գրական	1888
Հայկական	Գրական	1889
Հայկական	Գրական	1890
Հայկական	Գրական	1891
Հայկական	Գրական	1892
Հայկական	Գրական	1893
Հայկական	Գրական	1894
Հայկական	Գրական	1895
Հայկական	Գրական	1896
Հայկական	Գրական	1897
Հայկական	Գրական	1898
Հայկական	Գրական	1899
Հայկական	Գրական	1900